

Asta Hannula
Laura Kolari
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2019

ASUKASTALOTOIMINNAN MONET MERKITYKSET

Kävijöiden kokemuksia toiminnan vaikutuksista
hyvinvointiin, toimijuuteen ja osallisuuteen

TIIVISTELMÄ

Asta Hannula & Laura Kolari

Asukastalotoiminnan monet merkitykset. Kävijöiden kokemuksia toiminnan vaikutuksista hyvinvointiin, toimijuuteen ja osallisuuteen

52 s., 2 liitettä

Helmikuu 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Helsingin kaupungin asukastalojen kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitä merkityksiä Helsingin kaupungin asukastalojen kävijät antavat asukastalotoiminnalle. Työssä kartoitettiin kävijöiden subjektiivisia kokemuksia asukastalotoimintaan osallistumisesta suhteessa koettuun hyvinvointiin, toimijuuteen ja osallisuuteen. Tavoitteena oli tuottaa ajantasaista tietoa, jota voidaan käyttää asukastalotoiminnan hyötyjen näkyväksi tekemisessä sekä toiminnan kehittämiseksi. Tavoitteena oli myös lisätä tietoutta asukastalojen toiminnasta, tuoda ilmi asukastalojen toiminnan mahdollisuuksia asuinalueilla sekä herättää keskustelua asukastalojen tarpeellisuudesta sosiaalialan palveluiden kentällä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineisto analysoitiin soveltaen fenomenografista analyysimenetelmää. Tutkimusaineisto koostui viidestä asukastalon kävijän haastattelusta. Aineisto kerättiin keväällä 2018 ja haastattelumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, joka antoi kävijöille mahdollisuuden tuoda esiin asukastalotoimintaan liittyviä merkityksellisiä asioita ja tunteita. Aineisto litteroitiin käyttäen teemalitterointia, jonka jälkeen aineiston analyysia jatkettiin teemoittelun avulla. Aineistosta muodostettiin käsitteitä, jotka analyysivaiheessa sijoitettiin yläteemojen hyvinvointi, toimijuus tai osallisuus alle. Tutkimusraportissa tuloksia ei enää jaoteltu näihin yläteemoihin vaan ne toimivat tutkijoiden työkaluina analyysivaiheessa. Lopullisiksi käsitteiksi muodostuivat yhteisöllisyys, sosiaaliset suhteet, itsemäärääminen, kuntoutuminen sekä itsensä kehittäminen.

Tuloksista selvisi, että asukastalotoiminta vaikuttaa kävijöiden koettuun hyvinvointiin, toimijuuteen ja osallisuuteen erilaisten mekanismien kautta. Keskeisiä asioita olivat talon mahdollistamat sosiaaliset suhteet ja yhteys muihin, kuntouttava toiminta joka toi sisältöä kävijöiden arkeen, sekä vapaus määritellä toiminnan sisältö sekä osallistumisaste. Osa haastateltavista koki asukastalotoiminnan merkittävästi vaikuttavan tai vaikuttaneen omaan kuntoutumisprosessiinsa sekä yksinäisyyden kokemusten lievenemiseen.

Avainsanat: asukastalotoiminta, hyvinvointi, matalan kynnyksen palvelut, osallisuus, toimijuus

ABSTRACT

Asta Hannula, Laura Kolari

The many significances of community centres. Experiences on the effects of the activities on well-being, agency and participation.

52 p., 2 appendices

March 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The thesis was executed in cooperation with the Helsinki community centres. The objective was to find out the significances, the activities provided by the community centres gave to the participants. The participants' subjective experience of the activities was mapped out as well as their views on how the activities affect their well-being, the sense of agency and participation.

Furthermore, with the gathered real-time information to develop and make more visible the actions of the community centres, to increase the knowledge about them, to highlight their potential and to raise conversation about their necessity in the field of social services.

The thesis employs qualitative research methods and the data was analysed by applying a phenomenographic data analysis method. The research material consisted of five interviews with the community centre participants. The interviews were conducted in the spring of 2018 and a thematic interview was used as a method. This method gave the participants an opportunity to emphasize important matters and emotions related to community centre activities. The data was conceptualized and labeled according to the themes of well-being, the sense of agency and participation. In the research report, the data was no longer subdivided into these top themes, but the themes acted as tools for researchers at the analysis stage. The definitive themes were community, social relations, self-determination, rehabilitation and self-development.

The results of this study suggest that the activities provided by the centre have an effect on the participants' experienced well-being, agency and participation through various mechanisms. The key findings were the social relations that the activities provided, what good the rehabilitative activity brought to the everyday lives of the participants and their freedom to define the content of the activities and the level of attendance and commitment. A part of those interviewed stated that the activities had a significant role in their personal rehabilitation process as well as relieving loneliness.

Keywords: agency, community centre activity, low-threshold services, participation, well-being

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 HELSINGIN KAUPUNGIN ASUKASTALOT	6
2.1 Asukastalot ja kansalaisyhteiskunta.....	7
2.2 Kansalaistoiminnan ja sosiaalialan työn rinnakkaisuus asukastaloilla	9
3 ASUKASTALOTOIMINNAN KESKEISET PERIAATTEET	11
3.1 Matalan kynnyksen toiminta.....	11
3.2 Ennaltaehkäisevä työ	13
4 HYVINVOINTITEOREETTINEN AJATTELU	15
5 INHIMILLISEN TOIMINNAN TEORIA.....	18
6 OSALLISUUSTEOREETTINEN AJATTELU.....	19
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
7.1 Tutkimusmenetelmät	21
7.2 Aineiston kerääminen	22
7.3 Aineiston analyysi.....	24
8 TUTKIMUSTULOKSET	26
8.1 Yhteisöllisyys.....	26
8.2 Sosiaaliset suhteet	29
8.3 Itsemääräminen	31
8.4 Kuntoutuminen	34
8.5 Itsensä kehittäminen	35
9 TUTKIMUKSEN ETIIKKA JA LUOTETTAVUUS	37
10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	39
LÄHTEET.....	44
LIITE 1: SUOSTUMUS HAASTATTELUUN JA HAASTATTELUTIETOJEN KÄYTTÖÖN OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN.....	49
LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO.....	51

1 JOHDANTO

Helsingin kaupungin asukastalot ovat matalan kynnyksen periaatteella toimivia asukas-toiminnan tiloja. Asukastalotyön tavoitteena on tukea eri asuinalueiden asukkaiden hyvinvointia, hidastaa kaupunginosien eriarvoistumiskehitystä, vahvistaa yhteisöjä, vähentää asukkaiden kokemaa yksinäisyyttä sekä lisätä turvallisuudentunnetta.

Asukastalojen tulevaisuutta käsiteltiin kaupunginjohtajan asettamassa aluetyön työryhmän selvityksessä vuonna 2013. Suunnitelmana oli, että jatkossa asukasyhteisöt toteuttaisivat asukastalotoimintaa, jolloin sosiaalityön toiminnallinen sisältö jäisi puuttumaan. Selvityksessä esitettiin, että tarvittaessa kaupungin omaa toimintaa voitaisiin järjestää tiiloissa sovitusti muiden toimijoiden tapaan. (Helsingin kaupunki 2014, 3.) Jälleen vuonna 2015 Helsingin kaupungin ylläpitämien, sosiaali- ja terveystieteiden alaisuudessa toimivien asukastalojen toiminnan jatkuvuudesta käytiin keskustelua kaupunginhallituksessa. Yhtenä vaihtoehtona esitettiin toiminnan jatkumista järjestöjen ylläpitämänä. Vaikka järjestöt ylläpitävät laadukasta asukastalotoimintaa, huolena oli asukastalotoiminnan epävarma jatkuvuus kaikissa nykyisissä toimipisteissä sekä sosiaalityön aspektin heikkeneminen. Asukastalojen henkilöstön edustajat olivat sitä mieltä, että sosiaaliviraston velvollisuutena on olla mukana aluetyön järjestämisessä Helsingissä. (Jompero, 2015.)

Toimintaa päätettiin jatkaa sosiaali- ja terveystieteiden alaisuudessa. Vaikka asukastaloissa tarjotaan matalan kynnyksen palveluita ja toteutetaan ennaltaehkäisevää työtä sosiaalihuoltolain asettamien vaatimusten mukaisesti, ei Helsingin kaupungin asukastalotoiminta varsinaisesti kuulu lakisääteisiin palveluihin. Tästä syystä asukastalotoiminnan sijoittuminen palvelujärjestelmään ja sen jatkuvuus tulevaisuudessa on vielä epäselvää.

Matalan kynnyksen palvelut kärsivät arvostuksen puutteesta ja sitoutuminen ennaltaehkäisevään työhön on toteutunut hitaasti, vaikka sosiaalipalveluissa on monia hyviä esimerkkejä ehkäisevän työn muodoista. Tämän vuoksi näiden työmuotojen todellinen hyöty voi jäädä päättäjiltä huomaamatta ja siksi niiden tuottamien vaikutusten tutkiminen on tärkeää. (Jalava & Koiso-Kanttila 2013, 190–191; Person & Thomas 2010, 411.) Sosiaalihuoltolaki ohjaa työskentelyn painopistettä korjaavasta työskentelystä ennaltaehkäisevän toiminnan ja varhaisen tuen suuntaan, ja tämän myötä vastuu niiden toteutumisesta

laajenee perinteisistä sosiaalipalveluista myös muihin palvelu- ja toimintamuotoihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012; Siira 2013, 71.) Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä lisääviä työmuotoja tarvitaan lisää, sillä niitä on tarpeeseen nähden liian vähän. (Saikkonen 2016, 38).

Asukastalojen henkilöstö toivoi käyttöönsä ajantasaista tietoa toiminnan vaikutuksista, ja tämä oli pohjana opinnäytetyöllemme. Selvitimme työssämme kävijöiden kokemuksia asukastalotoiminnasta. Keräsimme aineiston suorittamalla teemahaastattelut viidelle asukastalojen kävijälle kahden eri asukastalon tiloissa. Erityisesti pyrimme saamaan tietoa siitä, kuinka kävijät kokevat toiminnan vaikuttavan koettuun hyvinvointiin, toimijuuteen ja osallisuuteen, ja kokevatko he toiminnan vaikutusten ulottuvan myös omaan arkeensa. Valitsimme näkökulmiksi hyvinvoinnin, toimijuuden ja osallisuuden, koska nämä ovat osa-alueita, joihin asukastalotoiminnalla pyritään vaikuttamaan. Siksi myös teoreettinen viitekehys koostuu hyvinvoinnin, toimijuuden ja osallisuuden teoreettisesta tarkastelusta sekä näiden linkittymisestä yhteen.

Aihetta tutkimalla toiminnan koettuja hyötyjä ja merkityksiä voidaan tehdä näkyväksi ja perustella tarve asukastalotoiminnan jatkuvuuden tarpeelle sosiaalialan palveluiden kentällä. Vaikuttavuuden ja toiminnan merkitysten arviointi mahdollistaa myös kriittisen tarkastelun, jonka avulla toimintaa voidaan kehittää. Yhtenä kehitystavoitteena voidaan pitää toivottujen vaikutusten tarjoamista yksittäisten palveluiden sijaan. Vaikutusten voidaan nähdä syntyvän, kun kävijät kokevat palvelut ja toiminnan sisällöt merkityksellisinä ja tiedostavat niiden vaikutukset omaan elämäänsä.

Vertasimme saatuja tuloksia aiempaan tutkimukseen (Lindroos 2013; Helsingin kaupunki 2014), jonka mukaan asukastalotoiminnalla ja asukastalojen palveluilla on hyvinvointia ja toimintakykyä lisääviä sekä elämänlaatua parantavia vaikutuksia. Tarkoituksenamme oli myös selvittää, mitkä asiat ja ilmiöt nousevat näiden vaikutusten taustalla oleviksi tekijöiksi kävijöiden kertomuksissa. Lindroosin työtä lukuun ottamatta emme löytäneet vertailtavaksi aiempia tutkimuksia, joissa olisi tarkasteltu asukastalojen toiminnan vaikuttavuutta kävijöiden näkökulmasta. Tarkastelimme kuitenkin tuloksia myös hyvinvoinnin, inhimillisen toiminnan sekä osallisuuden teoreettisia malleja vasten ja huomasimme asukastalotoiminnan sisältävän monia elementtejä, jotka vaikuttavat näihin tekijöihin.

2 HELSINGIN KAUPUNGIN ASUKASTALOT

Helsingin kaupungin asukastalot ovat saaneet alkunsa erilaisten sosiaalityön projektien sekä kansanliikkeiden kautta. Ne kuuluvat hallinnollisesti sosiaali- ja terveystoimialan perhe- ja sosiaalipalveluiden alaisuudessa toimivaan asukastalot ja Kampin kappeli -yksikköön. Asukastalot toimivat pääsääntöisesti Helsingin kaupungin tilakeskuksen tai Helsingin kaupungin asunnot Oy:n omistamissa tiloissa. Niiden koot vaihtelevat noin sadasta neliöstä seitsemäänsataan neliöön. (Helsingin kaupunki 2014, 4–5.)

Asukastalot ovat kaikille avoimia matalan kynnyksen periaatteella toimivia kokoontumistiloja ja kaupunkilaisten olohuoneita. Asukastaloja on yhdeksän ja ne sijaitsevat Punavuorella, Alppilassa, Maunulassa, Oulunkylässä, Malmilla, Pihlajamäessä, Kontulassa, Myllypurossa ja Vuosaarella. Talot ovat avoinna arkipäivisin ja tarjoavat monenlaista toimintaa kuten maksuttomia harrasteryhmiä, vapaaehtoistyömahdollisuuksia sekä erilaisia tapahtumia. Asukastaloilla kokoontuu myös avoimia ja suljettuja ryhmiä internetsivuilla julkaistun viikko-ohjelman mukaisesti. Ryhmien teemat vaihtelevat aina kuvataideryhmistä maahanmuuttajille tarkoitettuihin suomen kielen ryhmiin ja mielenterveys- tai päihdekuntoutujien vertaistukiryhmiin. Asukastaloilla on mahdollista lukea päivän lehdet, käyttää internetiä ja saada ohjausta verkkopalveluiden sekä tietotekniikan käytössä. Kahviloista voi ostaa paikan päällä valmistettuja tuotteita, ja osassa taloja on tiettyinä päivinä tarjolla myös edullinen lounas. Iltaisin ja viikonloppuisin asukastalojen tilat ovat järjestöjen ja muiden yleishyödyllisten toimijoiden käytössä maksuttomasti. Alueen asukkaat voivat vuokrata tiloja edullisesti omaan käyttöönsä. (Helsingin kaupunki 2014, 4–10; Helsingin kaupunki 2019.)

Asukastalojen toiminnoissa ja palveluissa on eroja, koska niissä painotetaan eri alueiden kävijöiden toiveita ja tarpeita. Näin asukastalot muodostavat yhdessä vaihtelevan, mutta monipuolisen palvelu- ja toimintaverkoston. Asukastalot tarjoavat edellä mainittujen toimintojen ja palveluiden lisäksi monipuoliset mahdollisuudet työtoiminnalle kaikissa toimipisteissä. Räättälöity työtoiminta muodostaa raamit asukastalojen arjen toteuttamiselle ja mahdollistaa osaltaan toiminnan monipuolisuuden. (Helsingin kaupunki 2014, 5.)

Asukastaloissa toimintaa koordinoivat niissä työskentelevät sosiaaliohjaajat, jotka tarjoavat myös neuvontaa ja ohjausta sosiaalipalveluista. Asioida voi anonyymisti, eikä aikaa tarvitse etukäteen varata. Ammattihenkilöstön työskentelytavoilla pyritään siihen, että jokainen voi osallistua talon toimintaan omista lähtökohdistaan kokematta leimautumista. Henkilöstön läsnäolo luo osaltaan myös ilmapiiriä, joka helpottaa uusien kävijöiden muukaantuloa. Tiloina asukastalot mahdollistavat erilaisten yhteisöjen syntymisen, joissa vertaistuen sekä ammatillisen ohjauksen avulla arkielämän haasteet voivat selventyä ja lähteä ratkeamaan hyvinkin pienieleisesti. Asukastalotoiminta tarjoaa tukea ihmisten omassa arkiympäristössä, ja toiminta syntyy asukastalojen kävijöiden aloitteesta sekä tarpeista käsin. Toiminnassa toteutetaan lähidemokratian periaatteita ja kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua. Jokainen alueen asukas voi osallistua asukastalojen toiminnan suunnitteluun ja sen toteuttamiseen. Asukastaloissa tehdään vahvaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, ja talot toimivat myös jalkautuvan työskentelyn toiminta-areenoina. (Helsingin kaupunki 2014, 4–7.)

2.1 Asukastalot ja kansalaisyhteiskunta

Kansalaistoiminta on vapaaehtoisuuteen perustuvaa, yhteistä hyvää tavoittelevaa ihmisten aktiivista toimintaa yhdessä muiden kanssa. Toimintaa leimaa vahva yhteisöllisyys, konkreettinen tekeminen sekä toiminnan suuntautuminen itsestä ulospäin. Kansalaistoiminta lähtee rakentumaan ihmisten ja yhteisöjen tarpeista, ja se tarjoaa mahdollisuuksia tuottaa ja kokea iloa ja mielihyvää sekä luoda toiveiden mukaista elämänsisältöä vaille riippuvuutta yhteiskunnan instituutioista. Yhtenä olennaisena kansalaistoiminnan erityispiirteenä on maallikkouden ja ammattityön yhdistäminen. Kokemusasiantuntijatieto kulkee rinnakkain ammattitiedon kanssa, ja ne täydentävät toisiaan muodostaen tärkeän osan toimintaa. (Harju 2010 7–19) Suomalainen kansalaisyhteiskunta koostuu kansalais- ja järjestötoiminnasta, kirkkokunnista sekä uskonnollisista järjestöistä, ammattiyhdistyksistä, puolueista, pienimuotoisesta osuustoiminnasta, säätiöistä sekä vapaasta sivistystyöstä. (Harju 2018.)

Erilaiset asukastilat tarjoavat puitteet kansalaistoiminnalle, ja myös asukastalojen toiminnan yhtenä olennaisena tavoitteena on tarjota ihmisille mahdollisuuksia luoda yhteyksiä kansalaisyhteiskuntaan. (Helsingin kaupunki 2014, 10.) Nykypäivänä voi helposti käydä

siten, että yhteiskunta tarjoaa heikossa asemassa olevalle kansalaiselle yksittäisiä palveluja, jolloin voi unohtua, että avun tarpeessa oleva on myös yhteisöllisyyttä kaipaava kansalainen. (Korkiamäki ym. 2008, 14). Asukastalotoiminnan tapainen yhteisöllinen toiminta voikin olla ainoita toiminnan muotoja, joissa niin sanottu huono-osainen kansalainen voi päästä osalliseksi kansalaisyhteiskuntaan ja näin kokea osallisuutta ja toimijuutta omassa elämässään ja asuinympäristössään. (Matthies 2008, 62–77.) Asukastaloyhteisöön kuulumisen voi ainakin osittain korvata perinteistä perheyhteisöä ja siten lisätä myös henkilökohtaista turvallisuuden kokemusta. (Helsingin kaupunki 2014, 10).

Asukastaloissa kansalaistoimintaa vahvistetaan myös yhdyskuntatyön menetelmiä hyödyntäen. Yhdyskuntatyö on sosiaalityön muoto, jonka kohteena ovat asukkaat ja asuinalueet. Yhdyskuntatyön tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa asukkaiden ja yhteisöjen toisiaan tukevaa toimintaa. Asukastalojen sosiaaliohjaajat työskentelevät asukastaloilla yhdyskuntatyön periaatteiden mukaisesti heidän suunnatessaan toimintaansa asuinalueiden kehittämiseen yhdessä asukkaiden kanssa. He luovat asukkaiden ja alueen eri toimijoiden välille yhteyksiä, toimivat tiedottajina sekä tarjoavat tarvittaessa omia resurssejaan asukastalojen arvojen mukaisille toimijoille. Monesti sosiaaliohjaaja myös edustaa asukkaita tilanteissa, joissa heidän äänensä ei muuten tulisi kuuluville. (Helsingin kaupunki 2014, 10; Helsingin kaupunki 2018.)

Ajattelemme, että yksilöllistyvässä yhteiskunnassa tarve yhdyskuntatyötyyppiselle työlle on ilmeinen. Sen avulla voidaan luoda toimintaa, johon jokainen on tervetullut henkilökohtaisesta elämäntilanteesta riippumatta. Yhdyskuntatyön periaatteisiin pohjaavaa toimintaa voi ohjata kuka tahansa alueen asukas, mutta kun toimintaa koordinoi sosiaalialan ammattilainen kaikkien ryhmien mahdollisuudet osallistua toimintaan vahvistuvat. Sosiaalialan ammattilainen kykenee työssään huomioimaan eri syistä haasteellisissa elämäntilanteissa olevat, erityistä tukea kaipaavat kävijät ja ammatillisin keinoin madaltamaan kynnystä osallistumiselle.

Kaupunginosayhteisöllisyys voidaan nähdä yhtenä suurena asuinalueen viihtyvyyteen ja asukkaiden osallisuuteen vaikuttavana asiana. Kaupunginosayhteisöllisyyttä toteutetaan ja suunnitellaan nykyään paljon myös sosiaalisessa mediassa esimerkiksi yhteisöpalveluiden kautta viestivissä kaupunginosaryhmissä tai -yhdistyksissä. Koska kaikki asukas-

ryhmät eivät kuitenkaan ole sosiaalisen median ulottuvissa tai ovat valinneet olla kuulumatta sosiaalisen median yhteisöihin, on tärkeää muistaa, ettei perinteisesti kasvokkain toteutettua yhdyskuntatyöhön pohjaavaa työtä voi korvata sosiaalisen median tarjoamin keinoin. Asukastalot sijaitsevatkin yhdyskuntatyypin työn ytimessä, kun ne mahdollistavat sen toteutumisen erilaisten asukkaiden tarpeet huomioiden. (Lindroos 2013, 9–13.)

2.2 Kansalaistoiminnan ja sosiaalialan työn rinnakkaisuus asukastaloilla

Asukastaloilla tapahtuva toiminta voidaan jakaa kahdeksaan eri toimintamuotoon, joita ovat ohjaus ja neuvonta, räätälöity työtoiminta, erityisryhmätoiminta, sosiaalitoimen jalkautuvan työn tukeminen, kansalaistoiminta, vapaaehtoistoiminta, lähidemokratia ja järjestöyhteistyö, sekä kumppanuudet ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Asukastaloissa sosiaalialan työn sekä kansalaistoiminnan rajapinnat ovat olemassa rinnakkain ja yhdistyvät. Toiminnan ja palveluiden kokonaisuus rakentuu ammattiohjatun toiminnan sekä kansalaislähtöisen ja yhdistystoiminnan yhteensovittamisesta sekä näiden toisiaan tukevista vaikutuksista. (Helsingin kaupunki 2014, 6–11) Tämä muodostaa asukastaloihin toimintakentän, joka mahdollistaa kävijälle sujuvan toiminnasta toiseen liikkumisen samojen seinien sisällä. (Kuvio 1) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kävijä voi liikkua asukastalolla toiminnan ja palvelujen rajapinnalla, sillä hän voi halutessaan ottaa vastaan sosiaaliohjausta ja siirtyä näin hetkellisesti kävijästä asiakkaaksi.

KUVIO 1. Asukastalojen toimintakentät.

Sosiaalihuoltolaissa sosiaalisen kuntoutuksen on määritelty olevan muun muassa sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi (L 1301/2014.). Edellä kuvatussa palvelutapahtumassa, jossa asukastalon kävijä voi liikkua eri toimintojen ja palveluiden välillä on tunnistettavissa myös sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä.

Sosiaalinen kuntoutus määritellään yleisesti toiminnaksi, joka ennaltaehkäisee yksinäisyyttä, katkaisee syrjäytymiskiirteen sekä auttaa löytämään väyliä paremmalle elämälle ja sen perimmäisenä tavoitteena ajatellaan olevan yksilön monipuolinen osallisuus sosiaalisiin yhteisöihin ja yhteiskuntaan. (Vilkkumaa 2014, 29–31; Vilkkumaa 2012; Järvi-koski ym. 2011, 22; Karjalainen & Rajavaara 2012, 3). Näiden määritelmien pohjalta voi ajatella, että sosiaalisen kuntoutuksen orientaatio on läsnä kaikessa asukastalotoiminnassa.

Vaikka kävijät asukastaloilla ovat usein sosiaalihuollon asiakkaita ja toiminnalle voidaan asettaa myös selkeitä tavoitteita esimerkiksi verkostotyötä tehtäessä, on muistettava, että asukastalon kävijän kohdalla kyse ei kuitenkaan ole sosiaalipalvelusta, eikä tämä ole virallisesti sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa. Asukastaloilla kävijät ovat aina toimijoita ilman asiakkaan roolia. (Helsingin kaupunki 2014, 6.)

3 ASUKASTALOTOIMINNAN KESKEISET PERIAATTEET

Asukastalotoiminta on rakennettu tiettyjen periaatteiden ja orientaatioiden mukaisesti. Asukastaloissa tehtävä sosiaalialan työ on matalalla kynnyksellä tapahtuvaa, ennaltaehkäisevää asiakaslähtöistä työtä ja sen pyrkimyksenä on tarjota helposti lähestyttäviä palveluita ihmisten omassa elinympäristössä. Asukastalo on tarkoitettu kaikille alueen asukkaille, mutta asukastalotyön kohteena on erityisesti niin kutsuttu päiväväestö, kuten työttömät, eläkeläiset sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujat. (Helsingin kaupunki 2014, 5–7.)

Asukastaloissa palvelun saavutettavuuteen ja matalan kynnyksen toiminnan periaatteiden toteutumiseen kiinnitetään erityistä huomiota perehdyttämällä henkilökuntaa kohtaamaan kaikkia kävijöitä ystävällisesti tervehtien, mutta tarvittaessa tilaa antaen. Tavoitteena on luoda kävijälle kokemus siitä, että kontaktin saaminen tapahtuu helposti, mutta sen määrä ja luonne ovat kävijän itsensä säädeltävissä ja ovat siten kävijälle itselleen sopivia. (Elina Pentikäinen, henkilökohtainen tiedonanto 15.2. 2019)

Osallistumisen kynnyksiä madalletaan myös siten, että sosiaali- ja terveyspalveluiden työntekijä voi vieraila asiakkaan kanssa asukastalolla, jonka yhteydessä asukastalon sosiaaliohjaaja voi esitellä taloa ja sen toimintaa. Asukastalon ulkopuolinen sosiaaliohjaaja voi järjestää asiakkailleen ryhmätoimintaa asukastalossa, jolloin kynnys osallistua muuhunkin asukastalotoimintaan madaltuu, kun paikka ja henkilökunta tulevat tutummaksi. Sosiaalialan ammattihenkilöstön läsnäololla voidaan vähentää rasismien tai syrjinnän syntymistä sekä niin sanottujen kuppikuntien muodostumista. (Elina Pentikäinen, henkilökohtainen tiedonanto 15.2. 2019.)

3.1 Matalan kynnyksen toiminta

Yleisessä keskustelussa matalalla kynnyksellä tarkoitetaan laaja-alaisesti eri toimintamuotoja, joihin on helppo lähestyttävyys. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että matalan kynnyksen toimintaan osallistuakseen ei tarvitse varata aikaa, se ei vaadi lähetettä, se on

käyttäjälleen maksutonta, asiointikynnystä on madallettu huomioimalla sijainti ja aukioloajat on määritelty kohderyhmän tarpeiden mukaan. (Törmä 2009, 34–35.) Osallistukseen toimintaan tai ottaakseen vastaan matalan kynnyksen palveluja avun tarvetta ei tarvitse määritellä, jolloin leimautumista voidaan välttää. Toimintaan voi osallistua nimettömänä eikä siihen tarvitse välttämättä sitoutua. (Ruskomaa 2007, 7).

Matalan kynnyksen toiminnassa asiakkaan arvostaminen ja hänen oma tahtonsa ovat tärkeitä. Asiakkaan omaa valinnanvapautta korostetaan ja toiminta rakennetaan yksilön omien toiveiden mukaisesti. Tavoitteena on puuttua ongelmiin varhaisessa vaiheessa, ja matala asiointikynnys voi rohkaista ihmisiä hakemaan apua pienempiinkin huoliin, kun leimautumisen pelkoa ei ole. Matalan kynnyksen toiminnassa yksilölle voidaan tarjota laajaa neuvontaa ja hänet voidaan ohjata oikeanlaisten palveluiden luo. Keskeistä matalan kynnyksen toiminnassa on aktivointi, voimaantuminen ja oma-aloitteisuuden harjoittaminen, ja ne voidaan nähdä myös aktivointikannustimina sosiaali- ja työllisyyspolitiikan näkökulmasta katsottuna. Matalan kynnyksen toiminnan keinoin voidaan vaikuttaa laajalaisesti kaikenlaisten osallistumisen esteiden ja vaikeuksien vähentämiseen ja siten tuottaa monia hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. (Leemann & Hämäläinen 2015, 3–5.)

Matalan kynnyksen toiminnan lähtökohtana on ajatus siitä, että yhä useampi ihminen puutoaa haastavissa elämäntilanteissa yhteiskunnan turvaverkon läpi tai he eivät löydä sopivien palveluiden luo (Ruskomaa 2007, 28). Matalan kynnyksen toiminta on kytköksissä sosiaaliseen osallisuuteen, sillä palveluiden saavutettavuus ja saatavuus ovat sosiaalisen osallisuuden keskiössä. Yhteiskunnassa elää ihmisiä, joiden oikeus sosiaalipalveluihin voi olla vain muodollinen, sillä niihin hakeutuminen ei syystä tai toisesta ole heille mahdollista. Tätä kohderyhmää pyritään palvelemaan niin sanotulla yhden luukun periaatteella sekä kokonaisvaltaisen tai monialaisen lähestymisen eli niin sanotun palveluhybridin keinoin. Tällä tavoin matalan kynnyksen toiminnan piiriin astuminen riittää avaamaan ovet muihin tarvittaviin palveluihin. (Leemann & Hämäläinen 2015, 2–5.)

Asukastalot tarjoavat tätä yhden luukun periaatteella toimivaa matalan kynnyksen ohjausta ihmisille, joilla ei ole tarvittavia voimavaroja, tietoa tai mahdollisuuksia hakeutua muiden palveluiden piiriin. Asukastalojen toimipisteet toteuttavat toimintaansa matalan kynnyksen periaatteiden mukaisesti, mikä tekee niistä helposti saavutettavia lähipalveluita. (Helsingin kaupunki 2104, 5.)

Matalan kynnyksen toiminta voi tarjota ihmiselle myös pääsyn sosiaalisiin verkostoihin lisäen siten yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta. Toiminnan kautta tarjoutuu usein kohtaamismahdollisuuksia, joissa sosiaalisten taitojen harjoittelu ja ylläpito on mahdollista. (Leemann & Hämäläinen 2015, 3.) Asukastalojen henkilöstö on havainnut asukastalon kävijöiden välille muodostuneen yhteisöjä, joista on tullut osalle kävijän tärkein lähipiiri (Helsingin kaupunki 2014, 7).

3.2 Ennaltaehkäisevä työ

Ennaltaehkäisevän työn käsite liittyy kaikkeen hyvinvointia lisäävään toimintaan. Sen määrittelyyn vaikuttaa käytännön työn konteksti, joka määrittää myös työn sisältöä. Voidaan ajatella, että ennaltaehkäisevä työn käsite ja työn sisältö määrittyvät ja rakentuvat kaikessa toiminnassa aina uudelleen. Työn kautta kyetään ainakin osin korvaamaan lähipiirin tuki niille, joilla ei ole ketään, jonka puoleen kääntyä hankalassa, mutta ei vielä vakavaksi kriisiksi muodostuneessa tilanteessa. Ihanteellisessa tilanteessa tarjolla on keveitä, matalan kynnyksen palveluita, joiden saamiseksi ei tarvitse olla suurta tai syvällistä ongelmaa. Parhaimmillaan ennaltaehkäisevän toiminnan piiriin pääsee helposti ja sen tarjoajilla on kyky nähdä ihmisen kokonaisvaltainen tilanne. (Lundbom 2014, 9–10.)

Person ja Thomas (2010, 410) esittävät, että ennaltaehkäisevän työn käsitteen ajatellaan joskus virheellisesti viittaavan siihen, että ennaltaehkäisy olisi eräänlainen vapaaehtoinen lisä sosiaalialan työn orientaatioon ja varsinaista sosiaalialan työtä olisi ainoastaan jo olemassa olevaan ongelmaan tai akuuttiin kriisiin puuttuminen. Ennaltaehkäisy on sosiaalialalla oma orientaationsa, joka läpäisee sosiaalialan työn kenttää laaja-alaisesti. Ennaltaehkäisevän työn orientaation tulisi olla mukana kaikessa työssä, jotta ongelmien syvenemisen ehkäisy olisi tehokasta. (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 49.) Nykyisessä sosiaalihuoltolaissa työskentelyn painopiste on siirtynyt korjaavasta työskentelystä ennaltaehkäisevän toiminnan ja varhaisen tuen suuntaan. Siinä varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ ovat tärkeitä menetelmiä ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi ja ylläpitämiseksi. (Siira 2013, 72.)

Ennaltaehkäisevän työn tavoitteena on pyrkiä estämään yksilön, perheen tai asuin ympäristön hyvinvointia uhkaavien ongelmien syntyminen tai jo olemassa olevien ongelmien

syveneminen. Ennaltaehkäisevällä työotteella pyritään tunnistamaan sosiaalisten vaikeuksien ja ongelmien varhaisia merkkejä ja puuttumaan tilanteisiin, jotta ongelmien eteneminen estettäisiin. Varhaisella puuttumisella säästetään niin yksilön, kuin yhteiskunnan resursseja. (Person & Thomas 2010, 410.) Ennaltaehkäisevä työ on ihmisen elämäntilanteeseen vaikuttavaa sosiaalisten riskien ehkäisyä ja jo olemassa olevien resursien tunnistamista ja niiden käyttöönottoa, jotta niiden avulla voidaan turvata yksilöiden ja perheiden elämänhallintaa monenlaisissa elämäntilanteissa ja olosuhteissa. (Helena Siira 2013, 71.) Ennaltaehkäisevää työtä voidaan toteuttaa monella tavalla. Se sisältää laajan kirjon erilaisia palveluja ja toimintatapoja, joita tarjotaan ihmiselle ennen kuin erilaiset ongelmat syvenevät tai ovat edes syntyneet. (Lundbom 2014, 11–13.)

Sosiaalihuoltolaissa (L 1301/2014.) on lueteltu ennaltaehkäisevän toiminnan työmuodoiksi neuvonta ja ohjaus, muut ennaltaehkäisevät toimet, rakenteellinen sosiaalityö, yhteisötoiminnan tukeminen sekä hyvinvointivaikutusten ennakointi ja arviointi. Nämä ovat niitä ehkäisevän työn muotoja, joita myös asukastalotoiminnassa toteutetaan. Yhteisötoiminnan tukeminen on asukastalojen ydintoimintaa, jossa ennaltaehkäisevän työn orientaatio on selkeästi läsnä. (Helsingin kaupunki 2014, 7–10.) Ongelmien ennaltaehkäisyssä yksi merkittävä menetelmä onkin varmistaa jokaisen ihmisen saataville ryhmiä ja yhteisöjä, joissa oleminen on palkitsevaa, sillä yhteisöllisyydellä ja sosiaalisella pääomalla on yhteys hyvään terveyteen ja hyvinvointiin (Maunu 2013, 35–36).

Yhteisösosiaalityö on osa ennaltaehkäisevän sosiaalityön orientaatiota. Sen tarkoituksena on muun muassa tuottaa ehdotuksia sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisemiseksi ja asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi sekä kehittää alueen muuta palvelu- ja tukivalikoimaa yhdessä näitä tarjoavien tahojen kanssa. (Helsingin kaupunki 2014, 3; Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.) Usein ennaltaehkäisevän työn yhtenä ominaispiirteenä on jonkin uuden kehittäminen, sillä ehkäisevän työn mallit ovat sosiaalialan kentällä verrattain uusia. Tämän takia ennaltaehkäisevää työtä tekevät toimijat ovat tahoja, joita kuntien kannattaa tukea, sillä kentällä toteutuva ennaltaehkäisevä työ voidaan tästä näkökulmasta nähdä kuntien omana investointina tulevaisuuteen. (Aro 2013.) Matalan kynnyksen toimintapaikat, kuten asukastalot, voidaan nähdä kehittämistyön kannalta tärkeinä ja arvokkaina areenoina, kun palvelutarpeita voidaan kartoittaa sekä kehittää kentällä vastaan tulevien ilmiöiden pohjalta. (Ruskomaan 2007, 28.)

Saikkonen (2016, 38) ja Blomgren ym. (2016, 162) toteavat, että yhteisöihin ja rakenteisiin suuntautuva sosiaalialan työ on tärkeää sosiaalisia ongelmia ehkäisevää työtä, mutta sitä toteutetaan sosiaalityössä tarpeeseen nähden liian vähän. Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä lisääviä työmuotoja, kuten ryhmätoimintaa ja asukastaloja kaivataan lisää. Yhteisötyötä ja vertaistukea käytetään järjestöissä enemmän kuin julkisella sektorilla. Kuntien olisi syytä kääntää katseensa tähän suuntaan ja selvittää näiden työmuotojen vaikuttavuutta enemmän.

4 HYVINVOINTITEOREETTINEN AJATTELU

Hyvinvointia voidaan tarkastella moniulotteisena ilmiönä, joka muodostuu useista, toisiinsa vaikuttavista ulottuvuuksista. Ei ole kuitenkaan selvää yksimielisyyttä siitä, mitkä ovat ne ulottuvuudet, joista hyvinvoinnin perusta lopulta muodostuu, mitkä hyvinvointiin vaikuttavat tekijät tulee ottaa huomioon hyvinvointia tutkittaessa tai ketkä määrittävät hyvinvoinnin kannalta keskeiset tekijät. (Saari 2011, 9.) Hyvinvoinnin osa-alueista ja sen edellytyksistä on kuitenkin muodostettu teorioita, joiden kautta hyvinvointia voidaan tutkia.

Yhdistyneiden kansakuntien toimesta hyvinvointi on pyritty 1950-luvulta lähtien määrittämään ihmisen tarpeiden tyydytyksen tilaksi, joka ilmenee toteutuneena elintasona. Hyvinvointia tarkastellaan näin lopputuloksen kannalta; YK on luonut elintasoluokituksen, jonka sisältämät osatekijät tulee voida tyydyttää, jotta yksilö voisi hyvin. Luokituksessa mainittuja osatekijöitä ovat muun muassa terveys, ravitsemus, koulutus, työ- ja asunto-olot, vaatetus, vapaa-aika ja virkistys sekä ihmisoikeudet. Teoriaa on kuitenkin kritisoitu muun muassa siksi, että tarpeen tyydytyksen mittaaminen on haasteellista. (Niemelä 2010, 18–17.) Lisäksi hyvinvoinnin määrittely ainoastaan tyydyttyneiden tarpeiden kautta tuntuu ongelmalliselta ja puutteelliselta, sillä se ei välttämättä huomioi yksilön subjektiivisia tarpeita riittävästi. Yksilö voi saavuttaa ulkoapäin laaditun kriteeristön erilaisista tarpeista, ja kokea silti elämänlaatunsa huonoksi tai puutteelliseksi.

Tarveteoreettisen ajattelun tilalle on esitetty tarkastelutapaa, joka luokittelee konkreettisia resursseja, jotka vaikuttavat hyvinvoinnin saavuttamiseen. Näistä tunnetuin on Tittmusin ajatuksiin pohjaava, ruotsalaisen matalapalkkakomitean vetäjän Johanssonin resurssiperustainen elintasoluokitus. Siinä yksilön hyvinvointia tarkastellaan tämän hallussa olevien resurssien sekä niiden käytön pohjalta. Yksilö voi siis vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa käyttämällä hyväkseen omaamiaan resursseja. Näitä resursseja tai elintason osatekijöitä ovat muun muassa taloudelliset resurssit, poliittiset resurssit, terveys, ravintotottumukset sekä kasvuolosuhteet ja perhesuhteet. (Niemelä 2010, 18.) Voidaan ajatella, että hyvinvointiin vaikuttaa kuitenkin suuresti yksilön kyky hyödyntää olemassa olevia resursseja, joskin niiden olemassaolo luo hyvät puitteet hyvinvoinnille. Resurssit voidaan myös nähdä jossain määrin toisistaan riippuvaisina, jolloin yhden puuttuminen voi vaikuttaa myös muiden resurssien käyttöönottoon tai olemassaoloon. Toisaalta ne voivat myös kompensoida toisiaan, jolloin yksilö voi olemassa olevia resursseja hyödyntäen pyrkiä poistamaan puutteita toisilla elämän osa-alueilla.

Edellä esitettyjen hyvinvoinnin jäsenysten lisäksi osallisuuden ja syrjäytymisen käsitteet ovat nousseet viime aikoina tarkasteluun hyvinvointia jäsenettäessä. Teoreettisesti puhutaan toimintaperustaisesta hyvinvointikäsitteestä. Tämä yksilön toiminnallisuutta ja osallisuutta hyvinvoinnin rakentajana korostava näkemys on yksi keskeisistä hyvinvointia jäsentävistä malleista. Mallissa nähdään keskeisinä yksilön omaamat kyvyt sekä niiden avulla saavutetut toiminnot. Toiminnoilla yksilö voi saavuttaa erilaisia arvokkaita olemisen tiloja, jotka vaikuttavat hyvinvointiin. Kyvyt ja toiminnot yhdessä luovat toimintamahdollisuuksia, jolloin hyvinvointiin vaikuttavat kykyjen ja toimintojen lisäksi yksilön mahdollisuudet hyödyntää näitä resursseja elämässään. (Niemelä 2010, 19–20.)

Amartya Sen (Sen 1993, 30–31.) on tarkastellut hyvinvointia yksilön kykyjen ja niiden avulla tapahtuvan toiminnan kautta. Hän näkee, että yksilön hyvinvointiin vaikuttavat tämän kyvyt tehdä arvokkaita tekoja sekä saavuttaa arvokkaita olemisen tiloja. Elämä voidaan nähdä yhdistelmänä erilaisia ”tekemisiä ja ”olemisiä”, jolloin elämänlaatua ja hyvinvointia voidaan tarkastella kykyjen avulla saavutettujen arvokkaiden toimintojen kautta. Saavutettavissa olevat hyvinvointiin liittyvät toiminnot ovat riippuvaisia yksilön saavutettavissa olevista, tai olemassa olevista kyvyistä. Kunkin yksilölliset resurssit vaikapa opiskella, voivat vaikuttaa koettuun hyvinvointiin monella eri osa-alueella. Esimerkiksi opiskelun myötä voidaan saavuttaa niin taloudellista ja materiaalista, kuin henkistä

ja sosiaalistakin pääomaa, jotka kaikki vaikuttavat hyvinvointiin ja voivat lisäksi auttaa yksilöä saavuttamaan uusia toimintoja lisääntyneiden resurssien ja kykyjen avulla. Toiminnoilla tarkoitetaan asioita, joita yksilö tekee elämässään. Kyvyt heijastelevat toimintoja ja niiden yhdistelmiä, joita yksilö voi saavuttaa ja joista valita. Useat toiminnot, kuten ruoan hankkiminen, työ, taloudelliset edut tai itsensä kehittäminen riippuvat yksilön lisäksi yhteiskunnan tarjoamista resursseista. Yhteiskunnallinen tilanne ja valtion harjoittama politiikka voivat siis joko mahdollistaa tai hankaloittaa yksilön toimimista kykujensä puitteissa. Vapaus elää tietynlaista elämää ja tehdä tietynlaisia valintoja heijastelee yksilön kykyvalikoimaa. Tämä kaikki on riippuvaista useista tekijöistä, kuten persoonan ominaisuuksista sekä sosiaalisista asetelmista (Sen 1993, 33).

Erilaiset arvo-objektit nähdään yksilön toimintoja suuntaavina tekijöinä. Toiminnoilla yksilö pyrkii toteuttamaan arvo-objekteja, ja toiminnoissa tarvitaan kykyjä. Arvo-objektit voivat olla mitä erilaisimpia toiminnan kohteita, kuten kouluttautumista, ystävyyttä, taide-elämyksiä tai sisällyksestä vapaa-aikaa. Sen pitää yhtenä teoriansa keskeisenä ongelmana ja tehtävänä juuri arvo-objektien määrittelyä. (Riihinen 2002, 182).

Tässä tutkimuksessa emme kuitenkaan syvenny pohtimaan arvo-objekteja tai tilaa, jossa niitä määritellään. Näemme aiheen kannalta olennaisempana yksilön tukemisen tilanteissa, joissa kykyjen avulla pyritään saavuttamaan yksilölle itselleen arvokkaita toimintoja. Pyrimme löytämään vastauksia siihen, kuinka asukastalotoiminta tukee yksilöä näissä pyrkimyksissä, ja kuinka yksilöt hyödyntävät asukastalotoimintaa yhtenä resursina hänelle arvokkaiden toimintojen saavuttamisessa elämän eri osa-alueilla.

Senin teoriaa kohtaan on esitetty myös kritiikkiä. Carolina Ohls (2017, 595) tuo esiin Qizilbashin, Alkiren ja Robyensin esittämiä ajatuksia, joiden mukaan Senin teorian lähestymistapaa voidaan pitää epävarmana, sekä osin keskeneräisenä. Robyensin näkemyksen mukaan Senin teoreettinen lähestymistapa ei ole teoria, jolla voitaisiin selittää köyhyyttä, epätasa-arvoa tai hyvinvointia, vaan se tarjoaa lähinnä työkalun ja viitekehyksen, jonka kautta näitä ilmiöitä voidaan käsitteellistää ja arvioida.

5 INHIMILLISEN TOIMINNAN TEORIA

Ihmisen toiminnalla voidaan ajatella olevan olennainen rooli hyvinvoinnin ja osallisuuden rakentumisessa. Toiminnan ja toimijuuden kautta pystytetään yksilön elämän merkityksellisiä rakenteita, joissa toiminta, osallisuus ja hyvinvointi linkittyvät yhteen.

Ihmisen voidaan katsoa todellistuvan kolmen perusulottuvuuden kautta. Näitä ovat fyysinen eli kehollinen, psyykinen eli tajunnallinen ja sosiaalinen eli toiminnallinen ulottuvuus. Ihminen voidaan näiden kolmen ulottuvuuden kautta nähdä myös fyysisenä luonnonolentona, psyykkisenä kulttuuriolentona, sekä sosiaalisena yhteiskuntaolentona. (Niemelä 2010, 22.)

Sosiaalisena olentona ihminen rakentaa ja todellistaa elämäänsä toiminnan ja suhteiden kautta (Niemelä 2008, 222). Sosiaalisessa toiminnassa rakentuvat monet hyvinvointiin vaikuttavat tekijät, kuten ihmissuhteet, työ ja opiskelu. Sosiaaliset suhteet toisiin ihmisiin voidaan nähdä tärkeinä hyvinvoinnille itsessään, ja lisäksi työn ja opiskelun kautta voidaan saavuttaa resursseja, joiden avulla hyvinvointia voidaan edelleen rakentaa.

Toiminnan perusulottuvuudet ovat määriteltävissä fyysis-aineelliseksi, sosiaaliseksi ja psyykkis-henkiseksi. Inhimillisen toiminnan tasot taas voidaan järjestää kolmeen kategoriaan: olemiseen (being), tekemiseen (doing) ja omistamiseen (having). Pauli Niemelä on lisännyt alun perin Eric Allardtin laatimaan kategoriaan tekemisen tason. (Allardt 1976, 38; Niemelä 2008, 225.) Toiminnan tasot realisoituvat kukin tavoillaan ihmisen perusulottuvuuksien mukaisesti.

Olemisen perustasolla on kyse fyysis-aineellisista tarpeista ja niiden tyydyttämisestä. Ihminen toimii täyttääkseen ne edellytykset, joita tarvitaan hengissä säilymiseen. Tarpeiden tyydytyksen voidaan katsoa tuottavan hyvinvointia. Sosiaalisen ulottuvuuden kohdalla oleminen käsittää yhdessä olemisen muiden kanssa ja sosiaaliset suhteet (Niemelä 2008, 226). Yhdessä oleminen on ihmiselle itseisarvo, ja sen voidaan nähdä olevan tavoiteltavaa paitsi selviytymisen myös hyvinvoinnin kannalta. Kolmas olemisen ulottuvuus on henkinen toimintataso, inhimillinen kasvu. Tähän sisältyy ihmisen tarve kehittyä ja toimia luovasti, tulla sellaiseksi, joksi hänellä on mahdollisuus tulla. (Niemelä 2008, 226–227.)

Tekemisen tasolla tapahtuu toimintaa jonkin päämäärän saavuttamiseksi, erilaisia välineitä ja menetelmiä hyödyntäen. Toiminta jäsentyy tapahtuvaksi kaikkien kolmen perusolottuvuuden kautta. Erityisesti sosiaalisen toiminnan tasolla tapahtuva tekeminen on olennaista sosiaalityön kannalta. Tällä tasolla luodaan suhteita ihmisiin ja erilaisiin tahoihin, sekä harjoitetaan yhteistoimintaa erilaisissa ryhmissä, kuten yhdistyksissä. (Niemelä 2008, 228.) Inhimillisen kasvun ulottuvuudella puhutaan henkisestä toiminnasta. Tätä kuvastaa muun muassa oppiminen ja itsensä kehittäminen, jolloin ihminen toteuttamaan henkisen kasvun ja kehittymisen tarpeitaan. (Niemelä 2008, 229.)

Omistaminen voidaan jakaa aineellisen, sosiaalisen sekä henkisen pääomaan. Aineellinen pääomaa symboloi raha, joka on vaihdettavissa erilaisiin hyödykkeisiin. (Niemelä 2008, 229.)

Sosiaalisen pääoman keskeisenä määrittäjänä on luottamus toisiin ihmisiin ja yhteisöihin. Luottamusta rakentavat usein yhteiset arvot ja päämäärät, sekä halu liittoutua samoin ajattelevien kanssa. Ryhmän sisällä kasvava sosiaalinen pääoma voidaan nähdä myös resursina, joka todentuu esimerkiksi yhteiskunnallisena tai poliittisena valtana. (Niemelä 2008, 229–230.)

Inhimillisen kasvun ja itsensä kehittämisen ulottuvuudella omistaminen nähdään henkisenä pääomana. Henkinen pääoma on muun muassa karttunutta tietoa ja taitoa, kulttuurista ja sivistyksellistä pääomaa. (Niemelä 2008, 230.) Senin ajattelussa ihmisen toiminnalla ja toimintamahdollisuuksilla on keskeinen merkitys hyvinvoinnille. Niihin taas vaikuttavat yksilön kyvyt, jotka ovat tärkeä tekijäkokonaisuus ihmisen toiminnassa (Niemelä 2010, 23).

6 OSALLISUUSTEOREETTINEN AJATTELU

Osallisuuden käsite on laaja ja sen selkeä määrittely on haasteellista. Osallisuuden viitekehyksen muodostamiseen osallistuvat monet eri teorit, sillä osallisuus ja ihmisten toiminta rakentuvat monista eri tekijöistä, joita selittämään tarvitaan useita eri teorioita ja

lähestymistapoja. Osallisuuden käsite voidaankin nähdä pikemminkin sateenvarjokäsitteenä, jonka alle erilaiset tavat määritellä osallisuutta asettuvat. (Isola ym. 2017, 3, 5; Leeman & Hämäläinen 2016.) On olemassa paljon näkemyksiä siitä, mitä osallisuus on ja mitä se ei ole. Erityisesti osallisuuden tarkastelua pelkkänä osallistumisena on kritisoitu (Isola ym. 2017, 3). Tutkittaessa osallisuuden toteutumista jonkin ihmisryhmän sisällä täytyy sitä ja sen edellytyksiä kuitenkin kyetä määrittelemään. Isola ym. (2017, 3) toteavat osallisuuden olevan muun muassa yksilön vaikuttamista oman elämänsä kulkuun, mahdollisuuksiin, toimintoihin, palveluihin ja yhteisiin asioihin. Vaikuttamisen mahdollisuus näyttääkin olevan osallisuuden välttämätön edellytys, sillä ilman sitä voidaan puhua vain osallistumisesta johonkin.

Asiakasosallisuutta voidaan tarkastella joko asiakkaan osallistumisen (participation) tai osallisuuden (involvement) kautta. Osallisuus palvelujen suunnittelussa vahvistaa asiakkaan roolia ja kokemusta osallisuudesta. (Leemann & Hämäläinen 2016, 587.) Asiakas pääsee osallisuuden kautta vaikuttamaan siihen, millainen palvelusta muodostuu, ja vastaako se aidosti asiakkaan tarpeisiin.

Osallistumiseen ja osallisuuteen voidaan liittää myös voimaantuminen, sitoutuminen tai velvoite, yhteistoiminta, kumppanuus sekä vaikuttaminen (Leeman & Hämäläinen 2016, 587). Kyky vaikuttaa itseä koskeviin asioihin, kuulluksi tuleminen sekä yhteinen toiminta muiden kanssa voi lisätä paitsi tunnetta kyvykkyydestä ja arvokkuudesta, myös hyvinvointia juuri näiden tekijöiden kautta. Osallistumalla yksilö kiinnittyy muihin, joka tuo mukanaan mahdollisuuden aktiivisuuteen, vaikuttamiseen sekä sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitoon.

Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke Sokrassa sosiaalisen osallisuuden katsotaan kuuluvan kokonaisuuteen, jossa yksilö voi liittyä erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin, sekä elämän merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin (Isola ym. 2017, 3). Matalan kynnyksen palvelut voidaan nähdä yhtenä sosiaalisen osallisuuden edistämisen keinona. Asukastalotoiminta on yksi esimerkki matalan kynnyksen palvelusta, jossa on mahdollisuus osallistua hyvinvointia lisäävään toimintaan, sekä luoda merkityksellisiä vuorovaikutussuhteita.

Asukastaloilla osallisuutta tukevinä asioina voidaan nähdä myös vapaaehtoisuus, jatkuvuus sekä mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöihin. Kokemukset vaikuttamismahdollisuuksien ja autonomian puutteesta heikentävät motivaatiota ja osallisuuden kokemuksia, kun taas mahdollisuudet vaikuttaa toimintaan sekä toiminnan pitäminen merkityksellisenä vahvistavat niitä. Verrattuna esimerkiksi jaksoluontoiseen kuntouttavaan työtoimintaan työpajoissa, asukastalotoimintaan osallistumiselle ei ole määritelty ehtoja tai aikarajoja, vaan toiminnan kesto ja siihen osallistuminen on aidosti kävijälähtöistä. Toimintaan ja yhteisöön on ehkä helpompi kiinnittyä, kun osallistuja itse määrittelee osallistumisen muodon ja pituuden. Kestoltaan rajattuihin toimintoihin liittyy myös luopumisprosessi, joka saattaa aiheuttaa hiljattaista vetäytymistä toiminnasta (Mäntyneva & Hiilamo 2018, 23)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tavoitteenamme oli selvittää minkälaisia merkityksiä asukastalojen kävijät antavat asukastalotoiminnalle, ja kuinka he kokevat toiminnan vaikuttavan hyvinvointiin, toimijuuden ja osallisuuden kokemuksiin kohdallaan. Tutkimuskysymyksemme olikin kuinka kävijät kokevat asukastalotoiminnan vaikuttavan hyvinvointiin, toimijuuteen ja osallisuuteen. Myös tutkimuksen kohderyhmän muodostivat asukastalojen kävijät, joiden haastattelut muodostivat tutkimuksen aineiston.

7.1 Tutkimusmenetelmät

Aineiston keräsimme käyttämällä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelukysymykset olivat kaikille haastateltaville samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut, vaan haastateltavat vastasivat kysymyksiin omin sanoin. Keskeistä teemahaastattelussa on saada esiin haastateltavan ääni, sekä heidän määritelmänsä ja näkemyksensä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48).

Laadullisen tutkimuksen ja analysoinnin tyyppinä on lukuisia. Yksinkertaistettuna tutkimustyyppit määräävät strategian, kun taas analyysityypit ovat taktiikoita. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 152–153.) Koska tutkimuksemme pyrki selvittämään, miten ihmiset kokevat ympäristönsä ja siinä tapahtuvat ilmiöt, olemme soveltaneet työssämme fenomenografista tutkimusotetta. Se ei ole varsinainen metodi, vaan sen perimmäisenä tarkoituksena on pureutua muun muassa oppimista ja ymmärtämistä koskeviin kysymyksiin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 168). Fenomenografisen tutkimusotteen tavoitteena on herättää haastateltavassa uudenlaista tietoisuutta suhteessa tutkittavaan ilmiöön ja saada haastateltava kertomaan kokemuksistaan nimenomaan siitä ilmiöstä, mikä tutkimuksen kohteena on (Hirsjärvi & Hurme 2008, 169). Nämä olivat tavoitteitamme haastattelujen toteutuksessa.

Fenomenografiselle tutkimusotteelle on tyypillistä, että tutkijalla on heti alusta alkaen selkeä näkemys tutkimuksen tarkoituksesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö asetelmat ja rajat eläisi aineistokeruu- ja analyysityöskentelyn edetessä, vaan on luonnollista, että asiat muuttavat muotoaan prosessin edetessä. Myös se, että analyysia aletaan rakentaa jo tietojenkeruuvaiheessa, on fenomenografiselle tutkimusotteelle luonteenomaista. Tutkija voidaan nähdä oppijana, joka pyrkii selvittämään kuinka ihmiset kokevat tutkimuksen kohteena olevan ilmiön. Tutkimuskohteen sisäiset merkitykset nousevat tärkeiksi ja voidaan ajatella, että tutkimuksen kohteena on kaksi eri tulokulmaa, kun tarkastelun kohteena on yksilö ja toisaalta myös hänen edustamansa yhteisö. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 168–169.) Tutkimuksessamme tämä asetelma oli vahvasti läsnä, vaikka tarkastelimme ja analysoimme aineistoa pääasiassa yksilön näkökulmasta.

7.2 Aineiston kerääminen

Toteutimme yksilöhaastattelut viidelle Helsingin kaupungin asukastalojen kävijälle. Kävimme asukastalojen sosiaaliohjaajien kanssa keskustelua haastateltavien valinnasta, jotta tutkimukseen valikoituu henkilöitä, joille asioiden käsittelystä ei koidu henkistä haittaa. Keskustelimme myös asukastalojen johtavan sosiaaliohjaajan kanssa haastateltavien valinnasta, määrästä, sekä tämän vaikutuksesta työmme uskottavuuteen, luotettavuuteen ja eettisyyteen.

Päädyimme siihen, että asukastaloilla työskentelevät sosiaaliohjaajat rekrytoivat haastateltavia eri asukastaloilta. Sosiaaliohjaajat kertoivat etukäteen kävijöille tutkimuksetamme ja toiveestamme löytää haastateltavia. Välitimme myös sosiaaliohjaajien kautta asukastaloille laatimamme kirjeen, jossa kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta, tavoitteista ja toiveestamme löytää haastateltavia tutkimukseemme. Kirjeessä kerrottiin lisäksi, että keräämämme haastatteluaineisto on luottamuksellista ja salassa pidettävää tietoa ja haastatteluista koostuva tutkimusaineisto on vain tutkijoiden käytössä. Viestissä oli lopuksi yhteystietomme osallistumista ja kysymyksiä varten.

Asukastaloille välittämämme viestin lisäksi kävimme haastateltavien kanssa läpi ennen haastattelutilanteen aloittamista tiedot haastattelun tarkoituksesta, aineiston käsittelystä ja julkaisusta, käsiteltävistä aihepiireistä, sekä korostimme haastattelun vapaaehtoisuutta. (ks. Kuula 2006, 62–63.) Kerroimme haastateltaville myös mahdollisuudesta olla meihin yhteydessä ja esittää kysymyksiä myös haastattelun jälkeen. Selvensimme myös, että haastateltavalla on oikeus kieltää haastatteluaineiston käyttö kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Annoimme ennen haastattelun aloittamista jokaiselle haastateltavalle allekirjoitettavaksi suostumuskirjeen, jossa oli myös tutkijoiden yhteystiedot (Liite 1). Kerroimme ennen haastattelun aloittamista, että haastattelut nauhoitetaan aineiston käsittelyä varten, ja kaikki nauhoitteet hävitetään käytön jälkeen.

Valitsimme haastattelumuodoksi teemahaastattelun, jotta haastateltavan omat asukastalotoimintaan liittyvät kokemukset ja näkemykset, sekä hänelle merkitykselliset asiat ja tunteet tulisivat esiin mahdollisimman aitoina ja siten kuin haastateltava haluaa niistä kertoa. Haastattelukysymykset toimivatkin keskustelua alkuun luotaavina apuvälineinä ja avauksina aiheisiin, joista haluamme saada tietoa. Haastattelukysymyksiä oli yksitoista, joiden lisäksi esitimme haastattelutilanteessa mahdollisesti esiin nousevia, keskustelua ohjaavia apukysymyksiä (Liite 2).

Haastatteluihin valmistauduimme pohtimalla tarkkaan kysymyksiä, sekä haastatteluihin käytettävää aikaa. Tarkoituksenamme oli testata haastattelukysymyksiä ja saada niistä kommentteja opinnäytetyön ulkopuoliselta henkilöltä, mutta aikataulullisista syistä tämä jäi tekemättä. Uskomme, että jos testihaastattelu olisi suoritettu, olisimme saaneet hyviä korjausehdotuksia kysymyksiin. Haastatteluiden keston olimme varanneet noin tunnin

kullekin haastateltavalle ja tämä osoittautui hyväksi aikarajaukseksi. Osa haastatteluista kesti selvästi alle tunnin, osa noin tunnin.

Haastattelut suoritimme kahdella eri asukastalolla Oulunkylän seurahuoneella ja Kumpunuustalo Hannassa. Olimme varanneet käyttöömmme molemmissa taloissa erillisen huoneen, joissa haastattelut voitiin toteuttaa ilman häiriötekijöitä. Haastattelutilanteissa olimme molemmat läsnä, ja toinen meistä esitti kysymykset toisen keskittyessä enemmän havainnointiin. Myös havainnoiva osapuoli esitti kuitenkin tarkentavia kysymyksiä haastattelutilanteessa. Haastatteluista kolme oli kestoltaan noin tunnin ja kaksi noin kaksikymmentäviisi minuuttia. Litteroitua aineistoa kertyi kaksikymmentäneljä sivua.

7.3 Aineiston analyysi

Litteroimme nauhoitetut haastattelut käyttäen teemalitterointia. Aineisto sisälsi paljon myös epämuodollista jutustelua, joka ei mielestämme ollut tutkimuskysymyksen kannalta olennaista ja päätimme jättää nämä osat haastatteluista litteroimatta. Kuuntelimme kuitenkin nauhoituksia tarkasti ja pyrimme saamaan mukaan kaiken minkä katsoimme käsittelevän tai sivuavan tutkimuksemme aihepiirejä. Aineiston analysoimme teemoittelun avulla käyttäen hyvinvointi-toimijuus-osallisuus-luokkia jaottelussa. Aineistosta esiin tulleet asiat, joita luokittelimme teemoittain lausumina, olisivat usein sopineet useampaan tai kaikkiin jaottelussa käytettäviin luokkiin, joten teimme valintoja luokitellessamme asiat siihen luokkaan, johon ne sopivat parhaiten.

Luimme litteroitua aineistoa läpi useaan kertaan pyrkien jokaisella lukukerralla tavoittamaan jotakin, mikä oli jäänyt huomaamatta aiemmin. Aineistoa luettaessa kirjoitimme lisäksi ylös omia havaintojamme sekä tulkintoja aineistosta. Osittain aineiston lukeminen läpi useaan kertaan myös vahvisti niitä käsityksiä ja tulkintoja, joita olimme tehneet aiemmillä lukukerroilla. Luimme läpi myös omia merkintöjämme useaan otteeseen ja käsitteellistimme lopuksi ylös kirjaamamme asiat. Käytimme omien havaintojemme ja esiin nostamiemme käsitteiden teemoittelussa samaa hyvinvointi-toimijuus-osallisuus-luokittelua.

Teemoittelun toisessa ja kolmannessa vaiheessa tiivistimme litteroitua aineistoa pyrkien löytämään tutkimuskysymyksen ja teemojen kannalta olennaisia, sekä mahdollisesti toisiinsa liitettäviä, yhdeksi ilmiöksi luettavia asioita. Merkitsimme ylös samojen ja hyvin samankaltaisten tai mielestämme samaa tarkoittavien asioiden esiintymismäärät ja sisällön, sekä yhdistimme niitä mahdollisuuksien mukaan. Sanojen perässä käytimme avuksi niin sanottua tukkimiehen kirjanpitoa silloin kun sama sana tai asia nousi esiin toistamiseen. Kävimme läpi saman prosessin omien, teemoittain ylös kirjattujen tulkintojemme kanssa. Merkitsimme ylös samojen tai samankaltaisten asioiden esiintymiskerrat, koska halusimme selvittää, ilmenivätkö jotkin asiat aineistossa selkeästi enemmän kuin toiset. Päättelimme samojen asioiden esiintymisen useaan otteeseen eri haastateltavien puheessa kertovan jotain olennaista siitä, mitkä asiat olivat keskeisiä haastateltaville ja siten olennaisia tutkimustuloksina.

Muodostimme aineiston pohjalta pääkäsitteet yhteisöllisyys, sosiaaliset suhteet, vapaus, kuntoutuminen sekä itsensä kehittäminen. Päätimme jättää käyttämättä hyvinvointi-osallisuus-toimijuus-luokittelua tutkimusraportin tulosluvussa ja otsikoimme luvun muodostuneiden käsitteiden mukaan. Päädyimme tähän ratkaisuun, koska jaottelu ei ollut olennainen tulosten raportoinnin kannalta. Hyvinvoinnin, toimijuuden ja osallisuuden käsitteet kulkevat kuitenkin mukana tulosluvussa, koska analyysissa perehdytään merkitysten lisäksi nimenomaan siihen, kuinka asukastalotoiminta kävijöiden mielestä vaikuttaa kyseisiin ilmiöihin heidän kohdallaan. Alla olevassa taulukossa (taulukko 2) olemme kuvanneet työskentelyämme aineiston pelkistämisessä käsitteiksi.

TAULUKKO 2. Esimerkki aineiston pelkistämisestä käsitteiksi

Alkuperäinen ilmaisu	Välivaiheen käsite	Lopullinen käsite
<ul style="list-style-type: none"> • Muita ihmisiä ympärillä ja piristää • Mä oon saanu hirveen hyviä ystäviä täällä • Pääasiassa täällä kohdataan 	<ul style="list-style-type: none"> • Merkitykselliset ihmissuhteet • Yksinäisyyden ja syrjäytymisen ehkäisy 	Sosiaaliset suhteet
<ul style="list-style-type: none"> • Vapaasti muokattavaa systeemiä itselle sopivaks • On saanu valita sitä mitä ois halunnun tehdä 	<ul style="list-style-type: none"> • Mahdollisuus vaikuttaa sisältöihin • Vapaasti valittu toiminta 	Itsemäärääminen

<ul style="list-style-type: none"> • Se ei rajota eikä se oo laitos, eikä oo kellonaikoja 		
<ul style="list-style-type: none"> • Joka toinen keski- viikko on kokous • Hyväksyntä on paljon normaalia laajempaa • Oon jotenkin kiintynyt, tai tuntuu turvalliselta tulla tänne 	<ul style="list-style-type: none"> • Toimijat tasaver- taisina • Asukastalo turval- lisena paikkana 	Yhteisöllisyys

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksen tulokset pääteemoittain. Aineiston pohjalta muodostetuista luokista valitsimme pääteemoiksi käsitteet yhteisöllisyys, sosiaaliset suhteet, itsemäärääminen, kuntoutuminen sekä itsensä kehittäminen. Käsittelemme näitä viittä pääteemaa omissa luvuissaan.

Haastattelusitaattien yhteyteen emme ole merkinneet kenen haastateltavan sitaatti on kyseessä. Aineisto on melko suppea koostuen viidestä tutkimushaastattelusta eikä tulosten kannalta ole merkityksellistä eritellä haastateltavien kommentteja. Yksilökohtaisia kokemuksia tuomme esiin haastattelusitaattien kautta, mutta aineiston pienuuden vuoksi emme erittele kenen puheesta on kyse. Tällä haluamme taata haastateltavien anonymiteetin. Aineistossa on nähtävissä paljon yhteneväisiä ja jaettuja kokemuksia asukastalojen merkityksistä, mutta esiin tulee yksittäisiä ajatuksia ja kehitysehdotuksia, jotka tuomme esiin.

8.1 Yhteisöllisyys

Aineistosta käy ilmi, että asukastaloissa vallitsee ilmapiiri, joka tarjoaa kävijöille mahdollisuuden yhteisöllisyyden kokemuksiin. Asukastalon yhteisöön kuulumisen tärkeys tulee haastatteluissa vahvasti esiin ja sen kerrotaan vaikuttavan myönteisesti elämään ja

arkeen. Yhteisöön liittyminen on ollut kävijöille pääosin helppoa ja luontevaa, jolloin kokemukset yhteisöllisyydestä ovat toteutuneet. Asukastalo näyttäytyy kävijöille demokraattisena yhteisönä, jossa jokaisen näkemykselle on tilaa. Yhteisöllisyyden toteutumisen onnistumista vahvistaa myös se, että kaikki haastateltavat kertoivat käyneensä asukastalolla vuosia. Aineistossamme kävijyys näyttäytyy pitkäaikaisena ja se on jatkunut elämänmuutoksista huolimatta. Yhteisöön osallistumisen mahdollisuuden voisikin aineiston pohjalta nähdä asukastalotoiminnassa eräänlaisena ytimenä ja perustana, josta käsin kaikki toiminta tapahtuu.

Asukastalojen ilmapiiriä pidetään turvallisena ja hyväksyvänä ja ihmisiä siellä helpommin lähestyttävänä. Mahdollisuutta erilaisten ja eri ikäisten ihmisten kohtaamiseen pidetään myös sosiaalista elämää rikastuttavana tekijänä. Pääsääntöisesti haastateltavat kertovat kokevansa itsensä tasavertaisiksi toimijoiksi asukastalon arjessa muiden kanssa. Haastateltavien kuvausten mukaan asukastalo toimii eräänlaisena turvasatamana ja tukikohtana, jossa on mahdollista vapautua erilaisista rooleista ja velvollisuudesta vuorovai-
kutukseen.

Täällä ollaan inhimillisiä ihmisiä, hyväksyntä on paljon normaalia laajempaa.

Jos on sellanen olo et on vaan esiintyny koko ajan, ni sit haluis jotenki huokasta syvään ja olla vaan just sellasena kuin on. Täähän se paikka on

Miten sen nyt sanois, et ei oo niin yksin ja kyl mä jollain tavalla huomaan et oon jotenkin kiintyny tai tuntuu turvalliselta tulla tänne.

Must se on vaan tärkeätä, et näkee eri ikäsiä ja just puhuttiin siitä yhteisöstä ja yhteisöllisyydestä ni voisko sitä olla mitenkään, jos me ei pystytä tulla toimeen sen toisen ikäpolven kanssa.

Kyl tää on mulle yks etappi elämässä, tosi mielellään ajan tästä ohi ja tuun juomaan aamukahvin ja syömään sämpylän.

Nää ihmiset jotka täällä käy niin ne ei koskaan oo arvioimassa mua millään tavalla, tai sellanen olo on.

Kysyttäessä haastateltavilta kokisivatko he jäävänsä paitsi jostakin, jos asukastaloa ei olisi, osa vastasi pystyvänsä korvaamaan asukastalotoimintaan osallistumisen muilla tavoin. Koska haastatellut kävijät ovat kuitenkin valinneet asukastalotoiminnan muiden

vaihtoehtojen joukosta, voidaan sen ajatella tarjoavan heille jotain ainutlaatuista ja tietoisesti usean vaihtoehdon joukosta itselle valittua.

On ihmisiä, joihin tutustuu ja joitten kanssa haluaa vaihtaa pari sanaa viikottain, ei siinä oikeestaan muuta, täytyy olla joku paikka. Jotkut porukat kohtaa jossain kahvilassa tai vastaavaa.

Yksi kävijöistä toi esiin, että joskus yhteisöllisyys kääntyy niin sanotuksi kuppikuntaisuudeksi, jolloin yhteisöllisyyden tai samanhenkisyyden kokemus jaetaan vain valikoidun joukon kesken. Tällaiseen tiiviiseen joukkoon voi olla hankala päästä mukaan. Oma vakiintunut asema asukastalolla saattaa myös herättää kävijässä tarpeen määrittellä olemisen ja toimimisen tapoja muille kävijöille. Asukastaloilla kävijät muodostavat organisen joukon, jossa vuorovaikutus muodostuu tietynlaiseksi eri yksilöiden välillä. Asukastalo on kuitenkin tila, jossa kanssakäymiselle on asetettu erilaisia tavoitteita, jolloin mukana voi olla tietoista vaikuttamista. Seuraava haastateltavan sitaatti vahvistaakin näkemystä siitä, että asukastaloilla työskentelevät sosiaaliohjaajat ovat tärkeä resurssi, joka helpottaa yhteisöön kiinnittymistä.

Tääl on ollu joskus pieni yhteisö, ja sit se ei ollu hyvä juttu. Se oli ehkä, ei ehkä edes niin vaan siihen kyl pääs muitakin sisään, mut helposti siin tuli helposti et tää kaappi on ollu, mä oon ollu täällä, ku tää kaappi on ostettu. Et mä annan sun kyl lukee tän, mut jos mulle ei just nyt sovi, ni sä et kyl lue tätä. Et tavallaan siihen tuli sellainen tosi omistushaluinen meininki muutamalla tyypillä, koska ne oli selkeesti kymmeneltä täällä ja ne lähti siin vaiheessa kun työntekijät heitti ulos. Ja kyl sen näki täällä muutamista ihmisistä jotka tänne tuli, et ei koe paikkaa hyväks.

Asukastalot vahvistavat asuinalueelle kuulumisen kokemusta ja lisäävät asuinalueella viihtymistä. Haastateltavat kertovat, että erityisesti silloin, kun asukastalo on lähellä kotia, se on tehnyt asuinalueesta kotoisamman. Asukastalo korvaa monelle entisaikojen kohtaamispaikkoja kuten huoltoaseman kahvilaa tai postia, jossa ihmiset kävivät viikoittain näyttäytymässä. Seuraavista sitaateista tulee erityisesti esiin, että asukastalon sijainti kodin lähellä voimistaa näitä kokemuksia.

Kun asun lähellä, niin tää on tehnyt tän alueen kotoisammaks, että tosi mukavia ihmisiä täällä.

Mä asuin lähellä ni tänne oli niinku helppo tulla ja siitä se jatku ja mä oon ollu vapaaehtosena ja edelleen oon ja jos joku jotain tarvi ni mä mielellään teen.

Aikanaan tuli kuukauden ensimmäisellä viikolla sukunimen alkukirjaimen mukaan kansaneläkkeet. Posti oli aina kuukauden ekan viikon niin tukossa, ettei sieltä saanut mitään palvelua. Joka tiski-ihmisen takana oli kuus mummoa ja vaaria kysymässä leijonakantisen kanssa saldoa. Ei nostettu rahaa mut saldo piti merkata siihen leijonakantiseen ja se oli niin kuin tän paikkakunnan yks tällanen sosiaalinen piste ja asukastalo palvelee nyt paljolti juuri sitä paikkaa.

Asukastalolla ajan viettäminen on maksutonta, joten ihmisten kohtaaminen ja asuinalueen yhteisöön kuuluminen on mahdollista taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Asukastaloilla myytävä lounas ja kahvilatuotteet ovat huomattavasti edullisempia perinteisiin kahviloihin ja ravintoloihin verrattuna, joten matalallakin toimeentulolla pääsee osalliseksi yhteisistä ruokailuhetkistä, jotka usein liitetään osaksi ajanviettokulttuuria.

8.2 Sosiaaliset suhteet

Aineistosta käy ilmi, että asukastalolla käyminen mahdollistaa ennen kaikkea yhteyttä toisiin ja tämä teema on selkeästi esillä koko aineistossa. Jokainen haastateltava tavoitteli yhdessä olemista, kukin omalla tavallaan. Asukastalolla käyminen onkin tuonut osalle haastatelluista merkityksellisiksi koettuja sosiaalisia suhteita. Suhteiden kuvattiin olevan monenlaisia; asukastalolla suhteet voivat pysytellä tuttavatasolla, mutta haastateltavat kertovat myös asukastalolla syntyneiden sosiaalisten suhteiden syventyneen ystävydeksi. Asukastalon ilmapiiri tukee kohtaamista myös ennestään tuntemattomien kanssa. Monella tasolla toteutuvat sosiaaliset suhteet koettiin tärkeinä ja arvokkaina. Yksi haastatelluista kertoo pitävänsä tuntemattomien kanssa käytyjä keskusteluja tärkeinä ja omaa ajatusmaailmaa rikastuttavina.

Tänne on helppo tulla, saa kahvit, ku haluaa ja keskustelua on helppo ylläpitää koska ihmiset jotka täällä käy on melkein tuttuja vois sanoa, ei kaikki, mutta on paljon tuttuja ja erittäin helppoa ottaa tuntemattomaankin kontaktia koska ilmapiiri on sellainen et ei oo estettä, yllättäviä ihmisiä tapaa.

Tuntuu et aika paljon viime aikoina oon tullu vaan olemaan, toi piha on ihana ja muita ihmisiä ympärillä ja piristää.

Sit tääl on samanhenkiset ihmiset, et täälhän on hirveen luovia, ihmiset tekee ja mä koen et ne on hirveen fiksuja ja sit tääl on niinku eri ikäsiä ihmisiä.

No, onhan se silleen että mulle itelle sopii se että mä puran niitä omia kokemuksia muille, on ne sitte tuntemattomia, tai ystäviä ja usein se vaan tuntuu olevan niin et se tuntematon ihminen kuuntelee tarinoita, ja tääl on sellasia puoltuttuja jotka tulee kysymään et miten menee ja kun on sellainen liikkuva kaveri niin ihan tiettyinä aikoina on ollu ihan tarve päästä kertomaan niitä omii kokemuksia

Pääasiassa täällä kohdataan, mutta soitellaan joistakin asioista muutenkin, on hyvä olla puhelinnumero, että pääsee kysymään, yleensä ei tarvi kauaa haeskella sitä joka tietää.

No kyl se (asukastalotoimintaan osallistuminen) on varmasti rikastuttanu et kylhän tääl kuulee ihmisten juttuja ja tarinoita ja kohtaa erilaisia ihmisiä et silleen jotenki kyl se on tuonu sellasta sosiaalista elämää.

Mulle no tietenki se et tää talo antaa mulle, mut kyl mä sanon niin et se oli semmone että mä tuln niinku ulos kotoa, et tapas muita ihmisiä, yhteyttä toisiin.

Asukastalolla sosiaalisen kanssakäymisen astetta voi helposti itse säädellä tilanteen mukaan. Haastateltavat kuvaavat, että asukastalolla voi olla niin sanotusti yksin yhdessä. Tällä tarkoitetaan mahdollisuutta olla muiden ihmisten ympäröimänä ja eräänlaisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa myös ilman suoraa kanssakäymistä tai keskustelua. Tätä mahdollisuutta pidetään aineiston mukaan arvokkaana, sillä silloin muiden pariin voi tulla silloinkin, kun voimavarat eivät riitä aktiiviseen yhdessäoloon ja osallistumiseen. Jo pelkkä tieto siitä, että on joku paikka mihin mennä myös uupuneena, tuo helpotusta yksin olemisen kokemukseen.

Voi käydä olemas ihmisten kanssa, mut silti saa olla yksin. On ollu pari sellasta vaihetta ittellä, et silloin tää on ollu ihan täydellinen. Voi sanoa moi ovelta ja ottaa kahvikupin ja mennä ihan toiseen kulmaan ja kattoo, tuntuu siltä et on ihmisten kanssa mut ei tarvi olla mitenkään.

Varsinkin alussa oli niin että ei ollu voimia paljon, eikä pystynyt lähtemään minnekään, et seinät niinku kaatu, et se (asukastalotoimintaan osallistuminen) jo vaikuttaa niinku pääkoppaan.

Sä voisit niinku, ei tarvii hirveesti suunnitella mitään, sä tiedät et tääl on aina paikka mihin tulla, se on ainakin semmonen hirveen hyvä hyöty.

Se on mulle tärkeä tietää et tää paikka on ja mä voin tulla tänne ja mä pääsen vähän pois sielt mun yksiöistä ja vähän niinku yksinäisyydestäkin

Eihän tääl aina oo niin paljo porukkaa mut se jotenki se helpottaa jo, et on joku paikka mihin tulla, matalal kynnyksellä, eikä niinku tarvitse kauheesti tehdä ees mitään vaan voi tulla juomaan teetä, tai olla möllöttää ja joskus ehkä rupattelee jonkun kanssa tässä, mutta jotenki se on piristävää mulle et saa vaihtaa maisemaa.

Asukastaloilla järjestettävää ruokailua pidetään tärkeänä arjen helpottajana. Asukastaloruokailun toteutuminen jokaisena arkipäivänä oli osan toiveena.

Ja sitten ne ruokailut on ollu mulle tärkeitä ja mä oon ilonen ku kesällä niitä on kahtena päivänä viikossa, mä en jaksu jotenki laittaa ite ruokaa, se on jotenki mulle nyt tällä hetkellä vaikeeta ni se on jotenki tosi hyvä.

No just se ruokailu on mulle tosi tärkeä, ja just edelleen jotenki ihmisten ilmoille tuleminen, et on joku muukin paikka kuin se koti ja tääl on sit enempi tilaa olla ja eri lailla.

Säännöllisen ruokailun voidaan katsoa vaikuttavan yksilön hyvinvointiin olennaisella tavalla. Kun ruokailu on tehty asukastalolla helpoksi, voimavaroja ja resursseja jää enemmän muuhun toimintaan. Hyvä ravitsemus osaltaan tukee muiden resurssien käyttöönottoa. Valmiina tarjottu ruoka voi olla elämää olennaisesti helpottava tekijä kuormittavassa tilanteessa. Ruokailu voi toimia myös motivoivana tekijänä, kun tavoitellaan yksilön aktivoitumista kodin ulkopuolella. Asukastaloilla tarjottava ruoka mahdollistaa myös sen, että talolla voi viettää koko päivän ilman, että joutuu keskeyttämään toiminnan ruokailun järjestämiseksi.

8.3 Itsemääräminen

Suurin osa haastatelluista liittyy itsemäärämisen kokemuksen osaksi asukastalotoimintaa. Kokemus syntyy mahdollisuudesta suunnitella, toteuttaa, sekä vapaasti valita toimintaa. Haastateltavat kertovat, että heillä on lähes vapaat kädet toiminnan sisältöjen suunnittelussa. Lisäksi vapausaste, jolla toimintaan osallistuu, on haastateltavien itse säädeltävissä. Itsemäärämisen kokemus liitetään vahvasti juuri edellä mainittuihin tekijöihin. Vapaus valita mahdollisesti resurssien hyödyntämisen ja sitä kautta hyvinvointia lisäävien toimintamallien ja kykyjen käyttöönoton.

Merkityksellinen toiminta tarkoittaa eri ihmisille eri asioita, jolloin vapaus valita ja harjoittaa itsemääräämisoikeutta mahdollistaa toimivien ratkaisujen laatimisen jokaiselle yksilöllisesti. Haastateltavien kuvauksissa asukastalotoiminnasta nähdään yhteys matalan kynnyksen toiminnan periaatteiden toteutumiseen. Periaatteisiin kuuluvat muun muassa valinnanvapauden korostuminen, aktivoituminen sekä oma-aloitteisuuden lisääntyminen. (Leeman & Hämäläinen 2015, 3–5).

Kun ajatellaan mitä hyvänsä palvelua tai toimintaa, yhtenä onnistuneen toiminnan kriteerinä voidaan pitää sitä, että se tarjoaa käyttäjälleen jotain, minkä tämä kokee tarpeelliseksi. Asukastalojen voidaan ajatella onnistuneen tässä, koska se tarjoaa kävijöille mahdollisuuden itse määrittellä tarpeita ja mielekkäitä sisältöjä sekä toteuttaa niitä. Asukastalotoimintaan osallistuminen on jotain joka valitaan itse, joten toiminnan sisällönkin tulee tarjota jotain tarpeelliseksi ja mielekkääksi koettua.

Tää on täysin vapaasti muokattavaa systeemiä itselle sopivaks, on riittävästi ihmisiä, joista löytyy kaikenlaisiin asioitten kokeilijoita

Meil on ollu täys vapaus järjestää sellanen toiminta mitä me halutaan ja se on ollu oikeen tarkoituksenmukaista ja niitä mahdollisuuksia on ollu niin paljon

Se ei oo se, niinku näissä muissa missä on joku päämäärä näillä toiminoilla, oli se sitten terveydenhuolto tai mikä tahansa ni se menee hiukan jäykäks ja vapausaste pienenee. Täällä voi vaikka kuinka pieni ryhmä harasta mitä haluaa vaikka yksin.

Ei oo aatteellinen eikä uskonnolline, eikä sillä tavalla kovin velvoittava, saa itse valita kuinka suuren taakan ottaa kantaakseen.

Se tässä on, että tää vapausaste on aika iso.

Yksi tietenki on se, että se ei rajota eikä se oo laitos eikä oo mitään kellon-aikoja et tosiaan sä voit tulla tunniks tai sitten et tuu ollenkaan. Ja sitten että nimenomaan se vapaus, mikä tääl on.

Jokainen joka on tänne tullu, jotenkin on saanu valita sitä mitä ois halunnu tehdä ja osallistua, et ehkä se valinnan vapaus tässä kuitenkin.

Yksi haastatelluista tuo esiin, että itsemääräämisen kokemusta rajoittaa toisinaan työntekijöiden epävarmuus tehdä omia ratkaisuja annettujen raamien sisällä. Haastateltava toteaa lisäksi, että asukastalotoiminnassa ei hänen kokemuksensa mukaan kyetä riittävästi

tarttumaan kävijöiden ideoihin toiminnan kehittämiseksi, vaan hallinnolliset raamit ja asukastalon sosiaaliohjaajien varovaisuus tai epävarmuus tulevat vastaan kehittämistyössä. Tämä voi kertoa siitä, että talon yhteisöllisyyttä ja osallisuutta korostava eetos, jossa kävijät ja henkilökunta nähdään tasavertaisina toimijoina sekä kävijöiden ja henkilökunnan vuorovaikutuksen kautta todentuvat roolit ovat joskus ristiriidassa keskenään. Kävijä-työntekijä -jaottelua kuvataan seuraavissa sitaateissa.

Tuntuu et täs on hyvä juttu, mut tätä ei haluta viedä millään tavalla eteenpäin. Tai ne asiat, mitä mä haluisin et täällä voitais tehdä, ne tyylit millä tehdä, niin ne jää koneistoon joka kerta, et se jää siihen et asukastalon sosiaaliohjaaja täältä alhaalta sanoo, et me ei voida tehdä näin, ja sen takii et siel ois niinku viiskuuskymppinen naisen, jonka todellisuus on jotain ihan muuta kuin mun, niin mä nään sen vaan pelkona. Se oli monta kertaa tiellä ja se on edelleen tääl talossa.

Viime viikolla kysyin, et saanko lankaa ja neulan et mul repee ihan just tasku rotsista. Mä kysyin sitä ensimmäiseltä henkilöltä, joka sanoo mulle, joka on ollu tääl talos jo ainaki puol vuotta ni se sanoo että joo mä käyn hakemassa ja sit se kääntyy ympäri ja kysyy seuraavalta henkilöltä, et voinks mä mennä tonne ompeusoppiin ja sit se henkilö kysyy viel yheltä henkilöltä et voiks hän mennä ompelusoppiin ja onks sul avaimet ja sit täst alko sellanen 10 minuutin show mitä mä katoin vieressä ja totesin, et jos se on oikeesti noin vaikeeta, ni kyl mä voin hakee sen tost Alepasta, langan ja neulan, et älkää tehkö siitä noin vaikeeta. Et teilki on varmasti myös omat ajatukset ja omat avaimet ja sä voit vaan tehdä sen. Mut ehkä tavallaan, et vaik tää on niin ihana paikka, ni ihmiset laitostuu ja se, et jos sul ei oo vielä sitä omaa, ni tilanne on mikä on, sit ei oo vaan itsevarmuutta tai minäkuvaa tai jotain.

Osa asukastalojen kävijöistä kokee olevansa jo lähtökohtaisesti alempiarvoisessa asemassa elämäntilanteensa tai kävijyytensä johdosta ja peilaa myös taloilla tapahtuvaa vuorovaikutusta tätä vasten. Toisaalta asettuminen tietynlaiseen rooliin asukastalolla voi palvella kävijän sen hetkisiä tarpeita, kuten haastateltava lopussa toteaa.

Joo kyl tääl ehkä kaikki pitää ehkä vähän itteensä alempiarvosina, et ei tänne koskaan tuu kovakauluksinen herrasmies selkä suorana ja sellasella ajatuksella, että hän kävelis paikkaan, missä ei tarttis olla, et ihmiset ehkä tulee vähän pää alhaalla, niinku omissa maailmoissa myöskin. Toisaalta se on vapauttavaa.

Haastateltavien kertomuksissa itsemääräämisoikeudella on iso merkitys ja monesta se toteutuu hyvin suhteessa toimintaan. Toisaalta myös vastakkaisia ajatuksia tuotiin esiin.

Asukastalon voidaan ajatella asettavan toiminnalle raamit, joiden sisällä on vapaus suunnitella ja toteuttaa lähes mitä vain, mutta näiden raamien ulkopuolelle jäävät toiveet eivät välttämättä toteudu. Vapauden ja itsemääräämisen kokemukseen vaikuttaa myös tunne siitä, että yksilöön ja hänen toimintaansa luotetaan.

8.4 Kuntoutuminen

Kävijät kokevat asukastalolla käymisen vaikuttavan myönteisesti hyvinvointiin sekä elämänlaatuun. Toiminta asukastaloilla tuo merkityksellistä sisältöä kävijöiden arkeen ja tämän koetaan vaikuttavan myönteisesti myös omaan kuntoutumisprosessiin. Haastateltavien kokemusten mukaan asukastalon toimintaan on mahdollista osallistua omien voimavarojen mukaan, ja muun muassa siksi asukastaloa pidetään kuntoutumista tukevana ympäristönä. Yksi haastateltavista näki asukastalotoiminnan suoranaisena hoitomuotona ja on kokenut sen yhdeksi tärkeimmistä kuntoutumistaan tukeneista tekijöistä.

Mutta kyllähän tää on ihan yleisesti, kun mä oon seitsemän vuotta täs pyöriny, ni onhan täällä niinku sanotaan niin että yksinäisille ja kaikille että täällä on kyllä hirveen iso vaikutus (toimintakykyyn) ylipäänsä. Täähän on ihan selkee hoitomuoto.

Asukastalotoimintaan osallistumisesta seurannutta kuntoutumista ja lisääntyntä terveyttä pidetään arvokkaana ja tärkeänä. Lisääntyneen terveyden avulla yksilö voi saavuttaa erilaisia arvokkaita olemisen tiloja, jotka vaikuttavat hyvinvointiin. Tämä taas lisää uusia toimintamahdollisuuksia, jotka edelleen lisäävät yksilön kykyä hyödyntää omia resursseja elämässään. Haastatteluissa korostuu liikkeelle lähtemisen merkitys kuntoutumisprosessissa, johon haastateltavat kokevat asukastalotoimintaan osallistumisen vaikuttavan merkittävästi.

Mä uskon niin että mun paranemisprosessi ois ollu huomattavasti pitempi. Justiin se et sä lähdet liikkeelle et se on kyl ollu kaikkein tärkein.

Asukastalo tarjoaa kävijöille paikan, johon on voinut mennä myös silloin, kun voimavarat ovat olleet vähäiset. Haastateltavat kertovat asukastalossa käymisen tukevan päivärytmin ylläpitämistä, ja sillä koetaan olevan myös asukastalotoiminnan ulkopuolelle ulottuva ak-

tivoiva vaikutus. Useampi haastateltava kuvaa asukastalotoimintaan osallistumisen ensimmäiseksi merkitykselliseksi aktiviteetiksi sairastumisen jälkeen. Asukastalo onkin ollut monelle kävijyyden alussa ensimmäinen kodin ulkopuolinen taho ja paikka verkostoitua. Se että kuntoutumisprosessin alkuvaiheessa on ollut tarjolla paikka, jossa on ollut vapaus viettää aikaa ja osallistua omien voimavarojen mukaan on toiminut merkityksellisenä tekijänä kuntoutumisprosessin alkamisessa ja siinä etenemisessä.

Mun kohdalla se oli sillä tavalla, että kun mä oon toipunut, et se (asukastalo) on ollu se kaikkein tärkein. Täl on oikeen iso merkitys, tää on ollu sellanen paranemisprosessi.

Mut ehkä parasta mun kohdalla on ollu täällä asukastalossa se, että tää on ollu mulle ensimmäinen etappi. Ja silloin ollu kaikkein suurin merkitys, et tää kaikki muu on ollu vähän niinku höystä. Se että kaks, kolme vuotta olin kuitenkin aika huonossa kunnossa ku mä olin täällä, niin se on ollu kyl mulle sellanen pelastus.

Asukastaloilla tapahtuva toiminta täyttää monilta osin sosiaalisen kuntoutuksen kriteerit. Asukastalolla vain kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva henkilö on suunnitelmallisen sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa. Asukastalon kävijä taas osallistuu asukastalon toimintaan toimijana, jonka kohdalla ei voida puhua sosiaalisen kuntoutuksen prosesseista. Sosiaalihuoltolaissa sosiaalisen kuntoutuksen määritellään kuitenkin olevan sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi (L 1301/2014.). Tämän määritelmän mukaan myös asukastalon kävijä osallistuu sosiaalisen kuntoutuksen prosessiin, jos hän toteuttaa mahdollisuuttaan siirtyä kävijästä asiakkaaksi asukastalon seinien sisällä ja ottaa vastaan sosiaaliohjausta asukastalon sosiaaliohjaajalta.

8.5 Itsensä kehittäminen

Aineiston perusteella kaikki haastatellut kokevat asukastalotoimintaan osallistumisen kautta voimaantumisen kokemuksia. Haastatellut tunnistavat hyvinvointiinsa vaikuttavia tekijöitä ja ovat valmiita työskentelemään sen eteen. Haastateltavat kertovat asukastalojen mahdollistavan omien kykyjen käyttöönoton, jonka myötä omalle hyvinvoinnille arvokkaita toimintoja voidaan toteuttaa. He kokevat voineensa kehittää itseään ja kertovat

oppineensa uusia taitoja asukastalolla. Jo olemassa olevien kykyjen käyttöönoton lisäksi asukastalotoiminnan myötä heille on syntynyt myös uusia kykyjä.

Oman itsetuntemuksen ja itseluottamuksen ilmaistaan lisääntyneen asukastalotoiminnan myötä. Tätä kehitystä kuvataan muun muassa uskalluksena kokeilla ennestään vieraita asioita, rohkeuden lisääntymisenä ja uudenaikaisena varmuuden kokemuksena. Toimintaan osallistumisen kautta on syntynyt onnistumisen kokemuksia, jotka ovat tuoneet iloa elämään.

Mä opiskelen täällä, et mä oon oppinu, koko ajan otan uuden jutun mitä alan tekee, et mä alan kutoo mattoja ja poppanaa ja sit mä oon erilaisissa projekteissa, kaikki taideprojekteissa koska must on kivaa tehdä kaikkee sellasta.

Sä oot niinku mukana tekemässä kaikkee ja sä niinku kehityt, mä tykkään niinku kehittyä ja kun tää talo tarjoo niin paljon ja mul on nokkani joka asiassa, ja alkaa olla aikapula, ni mun täytyy rajottaa sitä, et ku tuol on niin paljo kaikkee, poimin niitä hyviä asioita.

Se että mä oon oppinu niin paljon, et se on mulle kaikkein tärkeintä, ja sitten just että siitä saa hirveesti iloa, jos joku on onnistunut, minkä mä oon tehnyt.'

Asukastalotoimintaan osallistumisen koetaan laajentaneen omaa elämänpiiriä ja maailmankuvaa erilaisten ihmisten kohtaamisen kautta. Erilaisuuden ja moninaisuuden arvostaminen näkyy muun muassa siten, että mahdollisuudet tutustua eri ammattikuntien edustajiin, eri ikäisiin, erilaisissa elämäntilanteissa oleviin sekä eri kulttuureista lähtöisin oleviin ihmisiin on koettu suurena rikkautena.

Tietenki ku tääl on paljo ihmisiä ni oon tullu hirmu rohkeeks eri tavalla, ja onhan se on mua muuttanu paljon, kun oon tullu rohkeeks kun täälläkin pyörii tosi paljon erilaisia ihmisiä, eri ammattikunnista ja lukeneita, se on vaikuttanu muhun silleen että mä oon aika varma. Sillä tavalla eri tavalla.

Mä oon saanu hirveen hyviä ystäviä. Et onhan mulla muutenkin ystäviä, mutta jotenki mä ajattelen eri tavalla ihmisitä ja tavallaan se vähän niinku muuttunut.

Omasta arvomaailmasta poikkeavien ja erilaisen ajatusmaailman omaavien ihmisten kohtaamisia kuvataan toisinaan myös ristiriitaisiksi. Lopulta tämän kaltaiset kohtaamiset koetaan arvokkaina ja tärkeinä sosiaalisia taitoja sekä omia elämänarvoja vahvistavina, kuten seuraavasta sitaatista käy ilmi.

Se ajatus siitä kunnioittamisesta on perustunut selkeesti pelkoon siitä, et vanhempi ihminen on aina oikeessa. Monesti on alkanu se vastakkainasettelu siinä, mut ei oo osannu sanoo oikeita juttuja. Tääl on ollu niinku aikaa harjotella oikeenlaisii keskusteluja.

Asukastaloilla käy paitsi erilaisen taustan omaavia, myös eri ikäisiä ihmisiä. Eri sukupolvien kohtaamista ja toimintaa yhdessä voidaan pitää itseisarvona, joka rikastaa omaa ajattelumaailmaa.

9 TUTKIMUKSEN ETIIKKA JA LUOTETTAVUUS

Meille oli tärkeää, että aineisto kerätään haastateltavia ja heidän rajojaan kunnioittaen. Haastatteluissa käsiteltiin kävijöiden henkilökohtaisia kokemuksia asukastalotoimintaan osallistumisesta ja sitä kautta myös eri elämänvaiheita tapahtumineen. Näihin voi sisältyä kipeitä ja vaikeita asioita, joista meillä ei haastattelijoina ole ollut tietoa. Olimme haastateltaville entuudestaan tuntemattomia henkilöitä, jotka kuitenkin ovat kiinnostuneita heidän henkilökohtaisista kokemuksistaan. Pohdimme tätä asetelmaa ja pyrimme hahmottamaan tilannetta haastateltavan näkökulmasta ennen haastattelujen toteuttamista.

Haastateltavien tulee olla tietoisia oikeudestaan kieltäytyä haastatteluaineiston käytöstä missä vaiheessa tutkimusta tahansa. Haastateltavien voidaan ajatella olevan haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, eivätkä haastattelut saa aiheuttaa haastateltavalle vahinkoa esimerkiksi nostamalla esiin asioita, joista haastateltava ei ole valmis puhumaan tai joiden käsittelyyn haastattelutilanne ei ole sopiva. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 19–20.)

Pohdimme kysymysten sisältöä etukäteen ja pyrimme muodostamaan kysymykset siten, että haastateltava ei joudu tilanteeseen, jossa hänen on paljastettava arkaluontoista tietoa itsestään. Halusimme kuitenkin kysymysten avulla saada tutkimustehtävämme kannalta riittävää ja olennaista tietoa. Pyrimme luomaan haastattelutilanteissa ilmapiirin, jossa haastateltava voi vapaasti kertoa haluamansa, mutta häntä ei painosteta kertomaan asioista, joista hän ei ole valmis puhumaan.

Olemme luottaneet haastateltavien omaan harkintaan ja päätökseen rajata keskustelun ulkopuolelle asiat, joita he eivät ole halukkaita käsittelemään. Pyysimme esimerkiksi kertomaan tilanteesta, jossa asukastalotoiminta on haastateltavan kohdalla alkanut, mutta emme tehneet tarkentavia kysymyksiä liittyen esimerkiksi työttömyyden tai sairausloman syihin. Ajattelimme edellä mainittujen olevan asioita, jotka ihmiset usein mieltävät arkaluontoiseksi tiedoksi, joista kysyminen on tilanteessa sopimatonta.

Haastatteluiden jälkeen meille jäi tunne, että haastateltavat olivat tyytyväisiä toteutukseen. Päätimme haastattelut aina epämuodolliseen keskusteluun nauhoituksen päätyttyä. Meistä tämä oli luonteva ja mukava lopetus työskentelylle. Halusimme myös osoittaa kiitollisuutta haastateltaville, ja olimme järjestäneet haastattelupalkkioiksi kahvituksen tai lounaan asukastalolla.

Haastatteluaineisto on luottamuksellista ja salassa pidettävää tietoa, joka on vain tutkijoiden käytettävissä. Haastatteluista tai valmiista julkaisusta ei tule olla mahdollista tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. (ks. Kuula 2006, 64.) Tämän varmistimme käyttämällä haastatteluissa sekä litteroidussa aineistossa haastateltavista koodeja nimien sijaan. Ainoa tunnistetiedoksi luettava asia oli haastateltavan ikä, jonka kysyimme haastattelussa. Litteroidussa aineistossa ikää tai sukupuolta ei kuitenkaan merkitty näkyviin, eivätkä ne tule esiin valmiissa tutkimuksessa. Aineiston säilytimme ja hävitimme käytön jälkeen siten, että ulkopuolisilla henkilöillä ei ollut pääsyä siihen.

Tutkimuksen luotettavuuteen ja tulosten yleistettävyyteen voi vaikuttaa se, että haastateltavat olivat asukastalojen sosiaalihoajaajien rekrytoimia. Vaikka sosiaalihoajaajat eivät suoraan valikoineet haastateltavia, haastatteluun on saattanut silti ohjautua tietyn tyyppisiä kävijöitä. Rekrytointi on esimerkiksi saatettu kohdistaa enemmän henkilöihin, jotka ovat muutenkin avoimia tai halukkaita keskustelemaan erilaisista asioista. Osa on saattanut itse tarjoutua haastateltavaksi. Voi olla, että haastatteluista on jäänyt pois ihmisiä, joilla olisi ollut paljon arvokasta tietoa asukastalotoiminnan merkityksistä kohdallaan, mutta he eivät ole halunneet syystä tai toisesta osallistua haastatteluihin tai heitä ei ole pyydetty osallistumaan niihin.

Yhtenä keinona vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen pyrimme muodostamaan haastattelukysymykset siten, että ne olisivat mahdollisimman selkeitä, eivätkä ohjailisi haastateltavien vastauksia, vaan mahdollistaisivat haastateltavien omien kokemusten esiin tuomisen mahdollisimman hyvin. Saimme kuitenkin kahdessa haastattelutilanteessa haastateltavalta palautetta siitä, että kysymyksessä käyttämämme osallisuuden käsite oli heille vaikeasti hahmotettava. Koska halusimme toteuttaa kaikki haastattelut käyttäen samoja kysymyksiä, emme korjanneet käsitettä haastatteluun paremmin soveltuvalla, mutta tarvittaessa selitimme, mitä osallisuuden käsitteellä tarkoitimme. Jälkikäteen ajateltuna, osallisuuden käsitteen käyttö ja sen selittäminen haastattelutilanteessa on saattanut synnyttää tulkinnanvaraisuutta ja eri haastateltavat ovat saattaneet mieltää kysymykset hiukan eri tavoin.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, minkälaisia merkityksiä asukastalojen kävijät antavat asukastalotoiminnalle ja kuinka he kokevat toiminnan vaikuttavan hyvinvointiin, sekä toimijuuden ja osallisuuden kokemuksiin kohdallaan. Aineistosta selviää, että kävijät kokevat asukastalotoiminnalla olevan myönteinen vaikutus edellä mainittuihin tekijöihin. Toiminta asukastaloilla tuo merkityksellistä sisältöä arkeen kävijöiden moninaisissa elämäntilanteissa. Opinnäytetyö tuotti vastauksia kysymyksiin, joita pyrimme selvittämään sekä vahvisti aiemman tutkimuksen kautta saatua tietoa asukastalotoiminnan hyödyistä kävijöille. Asukastalotoiminnan on todettu vahvistaneen osallistujien toimijuutta sekä kokemusta yhteiskuntaan kuulumisesta (Lindroos 2013, 2). Omat tuloksemme tukevat tätä aiempaa tutkimustietoa.

Tuloksena nähdään, että asukastalotoiminta mahdollistaa kävijöille erilaisten kykyjen käyttöönoton, josta seuraa merkityksellisten toimintojen toteutuminen. Tämä on Amartya Senin (1993) ajattelun mukaan yksi hyvinvointia tuottavista mekanismeista. Toiminnassa toteutuvat monet arvokkaiksi koetut olemisen ja tekemisen tilat, joissa ihminen voi saavuttaa ja toteuttaa oman hyvinvointinsa kannalta merkittäviä asioita. Asukastaloilla omia kykyjään voi käyttää myös tuetusti omien tavoitteiden saavuttamiseen, jonka kautta myös

toimijuus vahvistuu. Asukastalotoiminta ei toteudu tyhjiössä, vaan siellä saadut kokemukset kulkevat kävijöiden mukana ja uudet omaksutut taidot ja vahvuudet ovat sovellettavissa ja siirrettävissä myös muihin elämänalueisiin.

Aineiston mukaan asukastalotoiminta tarjoaa kävijöille yhteisöllisen toimintaympäristön, jossa matalan kynnyksen periaatteet toteutuvat monipuolisesti. Asukastalon tarjoama yhteisö vahvistaa yhteisöllisyyden kokemuksia niin asukastalossa, kuin omalla asuinalueellakin. Asukastalot mahdollistavat sosiaalisia tilanteita ja sosiaalista kanssakäymistä. Ihmillisen toiminnan teorian näkökulmasta asukastaloilla operoidaan sosiaalisen eli toiminnallisen ulottuvuuden tasolla, jossa elämä rakentuu toiminnan ja ihmissuhteiden kautta. Muodostuneiden ihmissuhteiden kautta kävijöille syntyy henkistä pääomaa, jonka keskeisenä sisältönä ovat yhteys ja luottamus toisiin kävijöihin.

Asukastalojen kävijät kokevat asukastalotoiminnan sisältävän ison vapausasteen. Tämä kertoo siitä, että toiminnassa toteutuu itsemääräämisoikeus, kun toiminta suunnitellaan yhdessä kävijöiden kanssa tai heidän toimestaan. Asukastalotoiminnan merkitys yksilölle voi lisääntyä, kun toiminta on oman näköistä ja sen tuottamiseen on itse osallistunut. Asukastalotoiminta mahdollistaa osin samoja asioita kuin perinteiset työyhteisöt ja siihen liitetään merkityksiä kuten kuuluminen yhteisöön, säännöllinen päivärytmi ja mielekäs tekeminen. Aineistosta oli pääteltävissä, että toiminnan äärelle asettumisella oli olennainen merkitys tavoitteiden saavuttamisessa.

Haastattelemamme kävijät olivat itse valinneet asukastalotoimintaan osallistumisen erilaisten vaihtoehtojen joukosta ja se kertoo asukastalotoiminnan onnistuneesta toteutuksesta ja sen merkityksellisyydestä kävijöille. Opinnäytetyöprosessin kuluessa olemme tulleet yhä tietoisemmiksi siitä, että kaikenlaisen aktiivisuuden tulisi aina lähteä yksilön tarpeista. Taustalla tulee olla ihmisestä itsestään lähtevä innostus ja tahto, jotta toiminnalla olisi toivottuja vaikutuksia. Ihmisen itsemääräämisen toteutuminen on siten aina tavoiteltava lähtökohta kaiken sosiaalialan ja ihmissuhdetyön pohjalla. Asiakkaan näkemysten ymmärtäminen ja yhteistyö asetettujen päämäärien saavuttamiseksi on olennaista työn vaikuttavuuden kannalta.

Asukastalojen voidaan katsoa vastaavan monella tasolla niihin vaatimuksiin, joita sosiaalihuoltolaki palveluille asettaa, sekä tarjoavan toimintaa, joka edesauttaa laissa mainittujen tavoitteiden toteutumista yksilöiden sekä yhteisöjen sosiaalisen hyvinvoinnin osalta. Asukastalot ovat toteuttaneet nykyisen lain mukaisia periaatteita toiminnassaan jo ennen sen voimaan astumista. Tämä kertoo mielestämme siitä, että asukastalot ovat kyenneet reagoimaan ajassa ilmeneviin sosiaalisiin tarpeisiin, muokaten reaaliaikaisesti toimintaansa sekä palveluja kentällä vastaan tulleiden tarpeiden mukaan.

Näemme asukastalotoiminnan pitkälle kehitettynä kokonaisuutena ja palvelukonseptina, jonka toimintaa on kannattavaa tukea ja jonka ulottamisen mahdollisuuksia myös muille asuinalueille Helsingin kaupungin olisi mielestämme syytä selvittää. Helsingin kaupunki on uudessa kaupunkistrategiassaan ”Maailman toimivin kaupunki” nostanut eriarvoistumisen ehkäisyn yhdeksi keskeisistä tavoitteista. (Vilkama & Hirvonen 2018). Aineiston perusteella asukastalotoiminnan lisääminen vastaisi osaltaan juuri tähän tavoitteeseen, koska monen kohdalla asukastalon sijainti kodin lähellä lisäsi viihtyvyyttä asuinalueella, vähensi yksinäisyyden kokemuksia ja toi sisältöä arkeen.

Näkemykstämme myötäilee myös tieto siitä, että yhteisöihin ja rakenteisiin keskittyvää asukastalotyyppistä toimintaa katsotaan olevan sosiaalialan kentällä liian vähän, vaikka tarve sille on huomattu. Kentältä tulevan viestin mukaan kuntien olisi kannattavaa kääntää katseensa näiden työmuotojen suuntaan. (Saikkonen 2016, 38; Blomgren ym. 2016, 162.) Asukastalon yksi tehtävä on toimia kohtaamispaikkana, jossa muiden kohtaaminen kasvokkain tapahtuu paineettomasti vailla erityisiä tavoitteita tai rooleja. Tämän pohjalta näemme, että asukastaloyhteisö voi parhaimmillaan korvata ihmiselle perinteistä perheyhteisöä, tarjoten mahdollisuuden merkittävien ihmissuhteiden luomiseen ja yhdessä tekemiseen.

Koska haastatteluaineisto oli suppea koostuen vain viidestä haastattelusta, laajoja yleistyksiä, jotka koskisivat kaikkia asukastaloja tai kaikkia kävijöitä ei tutkimuksen tuloksista voida tehdä. Aineisto tuo kuitenkin esiin kävijöiden näkökulman, joka on merkittävä myös yksittäisinä puheenvuoroina. Lisäksi monet asiat toistuivat läpi aineiston ja erilaisissa elämäntilanteissa olevat haastateltavat toivat kukin esiin samoja asioita, josta voidaan päätellä kokemusten olevan jaettuina, eivät vain yhden kävijän mielipiteitä.

Aineisto tarjosi myös arvokkaita ideoita ja ajatuksia asukastalotoiminnan kehittämiseksi. Tulosten merkitys on niiden sovellettavuudessa käytäntöön, kun pohditaan esimerkiksi, millä tavoin palkkatyön ulkopuolella olevat ihmiset voivat kiinnittyä yhteiskuntaan ja luoda merkityksellistä sisältöä arkeen. Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan asukastaloilla tapahtuva toiminta on paljon enemmän kuin puuhastelua tai ajanvietettä ja se tarjoaa kävijöille syvempiä merkityksiä, jotka ulottuvat myös ihmisten kokemuksiin itsestään ja elämästään.

Näiden asioiden esiintuominen on meille opinnäytetyön tekijöinä, mutta myös tulevana ammattilaisina merkityksellistä. Työn tulokset johdattivat meidät kysymään, onko sosiaalialan palveluja vastaanottavan yksilön jatkuvasti edettävä johonkin ja onko tiettyjen kriteerien täytyminen esimerkiksi työllistymisen suhteen edellytyksenä myönteiselle kehitykselle. Mielestämme on tärkeää kysyä, mikä on kunkin yksilön kohdalla tarkoituksenmukaista ja kuinka työntekijöinä tätä määrittelemme ja arvioimme. Voisiko esimerkiksi asukastalotoimintaan osallistuminen ja sen yhteisöön kiinnittyminen olla onnistunut ja pitkäaikainen ratkaisu? Yksilön omat määritelmät hyvästä elämästä ja tavoitteista tulisi asettaa tarkasteluun ja niiden pohjalta rakentaa suunnitelmaa erilaisista palveluista, tukitoimista tai aktivointitoimenpiteistä. Sosiaalityön eetokseen kuuluu vahvasti yksilön kunnioittaminen ja tarjoamalla kaikille mahdollisuuksia arvokkaana ja merkityksellisenä pidettyyn toimintaan toteutuu osa sitä yhteiskunnallista vaikuttamista, josta sosiaalityössäkin on kyse.

Tieto siitä, että monen kohdalla asukastalotoimintaan osallistuminen oli pysynyt yllä vuosia, sai meidät pohtimaan prosessien ajallista kaarta sosiaalialan työssä. Tilanteet voivat olla pitkän ajan kuluessa kehittyneitä ja vuosi on lyhyt aika, kun puhutaan elämän eri osa-alueiden jälleenrakentamisesta tai kuntoutumisesta yleensä. Sosiaalialan työssä pitkäjänteisyys on tärkeää matkalla kohti tavoitteita. Sitä tarvitaan niin oikeanlaisten palvelujen valitsemisessa kuin sopivan työotteen löytymisessäkin. Myös luottamuksellisen yhteistyösuhteen luominen yhdessä asiakkaan kanssa vaatii aikaa. Ammattilaisena tämänkaltaisten tekijöiden esiin tuominen ja tiedostaminen on tärkeää, jotta tulevassa työssämme osaamme asettaa tavoitteet realistisesti ja maltamme asettua kunkin tilanteen äärelle niiden vaatimalla tavalla myös ajallisesta näkökulmasta katsoen.

Opinnäytetyön teko on ollut kohdallamme pitkä, yli vuoden mittainen prosessi ja pidämme tätä työn lopputuloksen kannalta etuna. Vaikka työskentely ei ole ollut koko ajan aktiivista, aika on mahdollistanut asioiden kypsymisen ja aiheeseen kokonaisvaltaisesti kiinnittymisen. Rauhallinen työskentelyaikataulu synnytti välillemme keskustelukulttuurin, jonka pohjalta olemme tehneet työmme kannalta tärkeimpiä oivalluksia.

Työn toteuttaminen parityöskentelynä kehittää kokemuksemme mukaan ryhmätyö-, keskustelu- ja reflektointitaitoja. Olemme molemmat kerryttäneet työkokemusta erilaisessa asiakastyössä useamman vuoden ajan, mutta opinnäytetyöprosessi kehitti eteenpäin työntöön ja työtä ohjaavan teoreettisen ajattelun yhdistämistä. Myös luottamus omaan pohdintaan ja työskentelyyn vahvistui työn edetessä.

Analyysivaiheessa mahdollisuus käsitellä aineistoa tutkijaparin kanssa oli meille tärkeää. Ajattelumme yhdistämällä olemme mielestämme saaneet esiin paljon sellaista, joka olisi yksin tehdessä saattanut jäädä syntymättä. Työparina toimiessa myös omien ja tutkijaparin vahvuuksien tunnistaminen ja arvostaminen kehittivät. Tämä oli eduksi myös työnjakoa tehdessä. Vaikka työtä tehtiin yhdessä, huomioimme työnjaossa toistemme taipumukset ja vahvuudet.

Haastattelujen kautta pääsimme kuulemaan ainutkertaisia tarinoita, joiden viesti oli meille opinnäytetyömme kannalta erityisen tärkeä. Haastateltavat antoivat meille aikaansa ja jakoivat meille näkemyksiä, joita kuuntelimme tarkasti pyrkien tulkitsemaan sanotun myös sanojen takana. Tässä prosessissa arvostavan kohtaamisen ja kuuntelun tärkeys korostui ja herkkyys kuulla toista säilyi mukana myös työelämässä. Opinnäytetyön teko on ollut opettavainen prosessi, jossa olemme saaneet hyödyntää aiempaa osaamistamme sekä koulutuksen aikana omaksuttua, ja käyttää tätä tietoa uuden ymmärryksen sekä konkreettisen työn luomiseen.

LÄHTEET

- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo-Helsinki: WSOY.
- Aro, T. (19.12.2013). Näkykö ehkäisevä työ kunnissa? *Haaste* 4/13 Saatavilla <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42013/nakyykoehkaisevatyokunnissa.html>
- Blomgren, S., Karjalainen, J., Karjalainen, P., Kivipelto, M., Saikkonen, P. & Saikku, P. (2016). *Sosiaalisyö, palvelut ja etuudet muutoksessa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.
- Harju, A. (2018). *Kansalaisyhteiskunnan määritelmä ja sisältö*. Saatavilla <https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/kansalaisyhteiskunta>
- Harju, A. (2010). *Puheenvuoro kansalaisyhteiskunnan tulevaisuudesta*. Sivistysliiton kansalaisfoorumi SKAF ry. Satakunnan painotuote.
- Harjula, M. (1996). Vaillinaisuudella vaivatut. Vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Helsingin kaupunki (2014). *Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden asukastalotyö 2014. Henkilöstön ja käyttäjien näkemys*. Saatavilla <https://dev.hel.fi/maatokset/media/att/c5/c5ab5c91ab3b700967ea8cc2a9984ef5479f8e76.pdf>
- Helsingin kaupunki (2019). *Asukastalojen toiminta*. Saatavilla 28.1.2019. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=2980>
- Helsingin kaupunki (2018). *Yhdyskuntatyö*. Saatavilla 4.10.2018. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=7540>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leeman, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos työpaperi 33/2017. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jalava, J. & Koiso-Kanttila, S. (2013). RAY-rahoitteisten järjestöorganisaatioiden haasteet ja matalan kynnyksen dilemma. Teoksessa M. Niemelä & J. Saari (toim.) *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. (s. 172–192) Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40230/Huono-osaisten_hyvinvointi.pdf

- Jompero, S. (2.1.2015). Helsingin asukastalot lakkautetaan sittenkin? *Helsingin uutiset*. Saatavilla <https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/257389-helsingin-asukastalot-lakkautetaan-sittenkin>
- Kananoja, A. (2012). Sosiaalinen kuntoutus ja sosiaalihuollon uudistuksen suunta. *Kuntoutus. Sosiaalisen kuntoutuksen teemanumero*, 35(4), 35–40. Saatavilla <https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>
- Karjalainen, P. & Sarvimäki, P. (2005). *Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelma*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Yliopistopaino. Saatavilla http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72019/julkaisu_2005_13_sosiaalityo_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kesä, M., Kinnunen, R., Ala-Kauhaluoma, M., Laiho, A., Muller, J-E. & Joutsen, M. (2013). *Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö. Loppuraportti*. Saatavilla https://www.thl.fi/documents/470542/1449675/Loppuraportti_TYPA_sosiaalinen+kuntoutus_10092013.pdf/0a5e669c-4d43-4ae4-b03f-a5a03e99d9e7
- Korkiamäki, R. Nylund, M. Raitakari, S. & Roivainen, I. (2008). Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa R. Korkiamäki, R. Nylund, S. Raitakari & S. Roivainen (toim.), *Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla?* (s.9–20) Juva: WS Bookwell Oy
- Kuntoutusportti (2016). *Mitä sosiaalinen kuntoutus on*. Saatavilla <https://kuntoutusportti.fi/sosiaalinen-kuntoutus/yleista/>
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp452484624>
- Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. (2016). Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut: Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(5), 586–594
- Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. (2015). *Matalan kynnyksen palvelut*. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Matalan_Kynnyksen_Palvelut.pdf/97b1aef8-b8ca-4ec3-ac4c-b80d3e754cec
- Lindroos, I. (2013). *Työttömästä toimijaksi. Asukastalotoiminta mahdollistajana*. (Pro gradu tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius, Sosiaalityö.) Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41657/URN:NBN:fi:jyu-201305311865.pdf?sequence=1>
- Luhtasela, L. (2009). *Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa*. (Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaattitutkimus, Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos,

Valtiotieteellinen tiedekunta). Saatavilla <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>

- Lundbom, P. (2014). Ehkäisevä työ käsitteenä ja toimintana. Teoksessa S. Pylkkänen & R. Viitanen (toim.), *Ehkäisevä työ pedagogisesti*. (s. 8–14) Humanistinen ammattikorkeakoulu. Saatavilla <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/03/Humak-ehkaiseva-tyo-pedagogisesti.pdf>
- Matthies, A-L. (2008). Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa R. Korkiamäki, R. Nylund, S. Raitakari & S. Roivainen (toim.), *Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla?* (s. 61–79) Juva: WS Bookwell Oy.
- Maunu, A. (2013). Ehkäisevän työn alkuaineet: yhteisöllisyys, ryhmät ja sosiaalinen luottamus. Teoksessa M. Tapio & T. Kuula. (Toim.) (2013). *Selkenevää, myötätuulta. Ehkäisevä päihde- ja mielenterveystyö nuorisosalalla*. (s. 34–43) Saatavilla https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/09/humak_selkenevaa_myotatuulta_verkko2_2.pdf
- Mäntyneva, P. & Hiilamo, H. (2018). Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä. *Yhteiskuntapolitiikka* vol. 83 (2018):1. 18–28 Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136023/YP1801_Mantyneva%26Hiilamo.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Niemelä, P. (2010). Hyvinvointi ja ihmisoikeudet. Teoksessa P. Niemelä (toim.) (2010). *Hyvinvointipolitiikka*. (16–37). Helsinki: WSOYPro.
- Niemelä, P. (2008). Inhimillisen toiminnan teoria. Teoksessa P. Niemi & T. Kotiranta (toim.) (2008). *Sosiaalialan normatiivinen perusta*. (221–239). Tampere: Gaudeamus University Press.
- Ohls, C. (2017) A Qualitative Study Exploring Matters of Ill-being and Well-being in Norwegian Activation Policy. *Social Policy & Society* 16:4, 593–606 .
- Palola, E. (2012). Sosiaalinen kuntoutus uudessa sosiaalihoitolaisissa. *Kuntoutus Sosiaalisen kuntoutuksen teemanumero* 35(4), 30–34. Saatavilla <https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>
- Palsanen, K. (2016). *Vaikuttavuus, miksi sillä on väliä*. Sitra. Saatavilla <https://www.sitra.fi/blogit/vaikuttavuus-miksi-silla-valia/>
- Pierson, J. & Thomas, M. (2010). Dictionary of social work. The definitive A to Z of social work and social care. Berkshire: Open University Press.
- Puromäki, H., Kuusio, H., Tuusa, M. & Karjalainen, J. (2016). *Sosiaalihoitolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print: Suomen Yliopistopaino Oy.

- Rajavaara, M. & Karjalainen, V. (2012). Sosiaalinen kuntoutus lakisäätteiseksi - mikä muuttuu? *Kuntoutus. Sosiaalisen kuntoutuksen teemanumero* 35(4), 3–4. Saatavilla <https://kuntoutus-saatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>
- Riihinen, O. (2002). Kyvyt, hyvinvointiteoria ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa T. Piirainen & J. Saari (toim.) (2002). *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö?* (179–203). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Ruskomaa, L. (2007). *Matalan kynnyksen neuvontapisteen toimintamalli. Yhteistoiminnan malli*. Kalliolan settlementti. Saatavilla http://www.kansalaisareena.fi/ne_ra_loppuraportti_web.pdf
- Saari, J. (toim.) (2011). *Hyvinvointi: Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus University Press Finland.
- Saikkonen, P. (2016). Kuntakentän kirjavat käytännöt. Teoksessa S. Blomgren, J. Karjalainen, P. Karjalainen, M. Kivipelto, P. Saikkonen & P. Saikku (toim.), *Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa*. (29–40) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.
- Sen, A. (1993). Capability and Well-Being. Teoksessa M. Nussbaum & A. Sen (toim.) (1993). *The quality of life*. (30–53). Oxford: Clarendon Press.
- Siira, H. (2013). *Ehkäisevä politiikka, ennaltaehkäisevä toiminta ja varhainen tuki sosiaalihuoltolaki-ehdotuksessa*. Juhlakirja ePooki 9/2013. Saatavilla <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/03/Humak-ehkaiseva-tyo-pedagogisesti.pdf>
- Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (2017). Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2012). Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73403/URN%3ANBN%3Afi-fe201504223388.pdf?sequence=1>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017). Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Saatavilla http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf
- Törmä, S. (2009). Kynnyskysymyksiä. Huono-osaisimmat huumeiden käyttäjät ja matala kynnys. Hämeenlinna: Offset Kolmio.
- Viljama, K. & Hirvonen, J. (2018). Helsingin alueellinen eriytyminen: kaksi lähestymistapaa segregaa-tion seurantaan. *Kvartti* 1/18. Saatavilla <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/helsingin-alueellinen-eriytyminen-kaksi-lahestymistapaa-segregaation-seurantaan>

- Vilkkumaa, I. (2012). Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa V. Karjalainen & I. Vilkkumaa (toim.), *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen* (s. 27–40) Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102986/URN_ISBN_978-952-245-782-
- Virtanen, P., Suoheimo, M., Lamminmäki, S., Ahonen, P. & Suokas, M. (2011). *Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen*. Helsinki: Tekes. Saatavilla <http://docplayer.fi/388823-Matkaopas-asiakaslahtoisten-sosiaali-ja-terveyspalvelujen-kehittamiseen.html>

LIITE 1: SUOSTUMUS HAASTATTELUUN JA HAASTATTELUTIETOJEN KÄYTTÖÖN OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN

Annan suostumukseni haastatteluun ja nauhoitettujen haastattelutietojen käyttöön opinnäytetyötä varten, joka käsittelee asukastalotoiminnan merkityksiä kävijöille.

Opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita kuulemaan kävijöiden henkilökohtaisia ajatuksia ja kokemuksia toiminnan vaikutuksista hyvinvointiin, osallisuuteen ja toimijuuteen.

Tutkijoina ja haastattelijoina toimivat Asta Hannula sekä Laura Kolari, jotka valmistavat tämän opinnäytetyön sosionomin tutkintoa varten. He suorittavat opintojaan Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Tutkimuslupa on haettu Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua vuoden 2018 aikana.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Tietojen käsittelyssä ei tule esille haastateltavan henkilöllisyyttä tai muita tunnistetietoja. Haastateltavien kommentteja on lupa käyttää aineistojen esittelyssä ja haastattelutekstin analyysissä niin, ettei yksittäistä haastateltavaa voi tunnistaa. Haastatteluja ei luovuteta ulkopuolisten käyttöön. Haastateltava voi missä vaiheessa tahansa halutessaan keskeyttää haastattelun ja/tai tutkimukseen osallistumisen ilman seuraamuksia. Haastattelussa jokainen haastateltava voi itse päättää, mitä haluaa kertoa. Kysymyksiin voi vastata niin kuin itsestä parhaalta tuntuu ja jättää vastaamatta, jos haluaa. Kaikki haastatteluissa kerätyt muistiinpanot ja nauhoitteet hävietään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Helsingissä _____

Päiväys

Osallistujan allekirjoitus

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO

Ikä, sukupuoli

Mikä toi sinut asukastalon toimintaan (tässä yhteydessä elämäntilanteesta asukastalotoiminnan alkaessa)

Mitä kaikkea asukastalotoiminta on pitänyt sisällään sinun kohdallasi? (Onko toiminnan sisältö muuttunut matkan varrella?)

Mikä merkitys asukastalotoiminnalla on sinulle (ollut)?

Kuinka asukastalotoimintaan osallistuminen vaikuttaa (on vaikuttanut) hyvinvointiisi? (tässä yhteydessä siitä, kuinka hyvinvointi näyttäytyy)

Kuinka asukastalotoimintaan osallistuminen vaikuttaa (on vaikuttanut) toimintakykyysi?

Koetko, että olet saanut olla mukana vaikuttamassa siihen, mitä asukastalotoiminta pitää sisällään kohdallasi? Mikä merkitys tällä on ollut sinulle?

Miten asukastalotoiminnassa mukana olo on vaikuttanut osallisuuden tai osallistumisen kokemuksiin?

Mikä on muuttunut elämässäsi asukastalotoiminnan myötä?

Mitkä ovat (ovat olleet) mielestäsi asukastalotoiminnan hyödyt kohdallasi?

Mitä muita vaikutuksia asukastalotoiminnalla on ollut elämääsi?

Mistä kokisit jääväsi paitsi, jos asukastalotoimintaa ei olisi?